

ALMAN HUKUKU ÇERÇEVESİNDE CEZA HUKUKUNDA ZİNCİRLEME ŞERİKLİĞİN VE ZİNCİRLEME ŞERİKLİĞE TEŞEBBÜSÜN (AKİM KALMIŞ ZİNCİRLEME ŞERİKLİĞİN) GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

Sercan TOKDEMİR*

ÖZ

Bu çalışmada, zincirleme şerikliğın ve zincirleme şerikliğe teşebbüsün görünüş şekillerinin ve bunların cezalandırılabilirliği meselesinin Alman hukuku çerçevesinde ele alınması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle zincirleme şeriklik ve görünüş şekilleri, akabinde şerikliğe teşebbüs ve görünüş şekilleri olan azmettirmeye ve yardım etmeye teşebbüs incelenmiştir. Bu kapsamda suç

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, E-mail: sercantokdemir28@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9749-688X.

Bu çalışma, 10-13 Eylül 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen *1st International Conference on Innovative Academic Studies (ICIAS)* isimli uluslararası kongrede sunulan “Ceza Hukukunda Zincirleme Şerikliğe Teşebbüsün (Akım Kalmış Zincirleme Şerikliğın) Görünüş Şekilleri” başlıklı özet bildirinin genişletilmiş ve güncelleştirilmiş halidir. Çalışmanın genişletilmesi ve güncelleştirilmesi aşamasında, “Şeriklik ve Görünüş Şekilleri” ile “Şerikliğe Teşebbüs ve Görünüş Şekilleri” başlıkları yazarın *Ceza Hukukunda Akım Kalmış Azmettirme* isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Makalenin Gönderim Tarihi : 28.10.2024.

Makalenin Kabul Tarihi : 26.06.2025.

azmettirilen bir kimsenin tekrardan azmettirilmesinin (azmettirmeye azmettirme/zincirleme azmettirme) veya suça yardım edene bir başkasının yardım etmesinin (yardım etmeye yardım etme/zincirleme yardım etme) ve hatta azmettirene bir üçüncü kişinin yardım etmesi (azmettirmeye yardım etme) ve suça yardım etmesi için bir kimsenin azmettirilmesinin (yardım etmeye azmettirme) mümkün olduğu ortaya konulmuştur. Şerikliğin zincirleme hallerinin incelenmesinden sonra, Alman hukuku çerçevesinde şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri olarak azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüs konuları genel olarak açıklanmıştır. Alman hukukunda azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilir olduğu, yardım etmeye teşebbüsün ise cezalandırılmaz olduğu tespit edilmiştir. Nihayetinde, zincirleme şerikliğin teşebbüsünün mümkün olduğu ve zincirleme şerikliğe teşebbüsün her bir görünüş şeklinin cezalandırılabilirliğinin Alman hukukunda tartışmalı olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda zincirleme şerikliğe teşebbüsün azmettirme bakımından ortaya çıkan görünüş şekilleri olarak azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs, azmettirmeye teşebbüse azmettirme, azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüs ele alınmıştır. Zincirleme şerikliğe teşebbüsün yardım etme bakımından görünüş şekilleri olarak azmettirmeye teşebbüse yardım etme, yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüse azmettirme/yardım etme konularıyla tartışmanın yelpazesi genişletilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüs cezalandırılmadığından Türk hukuku için meseleye ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmanın mümkün gözükmeyeceği belirtilmiştir. TCK'da azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasına yönelik muhtemel bir hükmün kapsamında, Alman hukukunda kabul edildiği gibi azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs ve azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilir olduğu, diğer görünüş şekillerinin ise cezalandırılmaz olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zincirleme azmettirme, zincirleme yardım etme, azmettirmeye teşebbüs, yardım etmeye teşebbüs, zincirleme şerikliğe teşebbüs, akim kalmış zincirleme şeriklik.

THE FORMS OF SUCCESSIVE ACCESSORY AND ATTEMPTED (UNSUCCESSFUL) SUCCESSIVE ACCESSORY IN CRIMINAL LAW WITHIN THE FRAME OF GERMAN LAW

ABSTRACT

Dealing with the forms of chain accessory and attempted chain accessory and the issue of their punishability in the frame of German law are

214 *DÜHFD, Cilt: 30, Sayı: 52, Yıl: 2025, s. 213-270*

aimed in this study. In the study, firstly, chain accessory and its forms then attempted instigation and aiding as the forms of attempted accessory are examined. Within this scope, it has been proved possible that the person who was instigated to commit a crime can be instigated again (instigation to instigation/chain instigation) or the person to whom aids to crime can be aided, or even a third one can aid to the instigator (aiding to instigation) and a person can be instigated to aid in crime (instigation to aiding). After examining the chain accessory, the issues of attempted instigation and attempted aiding in the frame of German law are explained generally. Under German law, it has been determined that attempted instigation can be punished, while attempted aid is not punishable. In conclusion, it is emphasized that attempted chain accessory is possible and the punishability of each form of attempted chain accessory is controversial in German law. Within this scope, attempted instigation to instigation, instigation to attempted instigation, attempted instigation to attempted instigation are discussed as the forms of attempted chain accessory in regard to instigation. The scope of discussion has been extended with the issues of aiding to attempted instigation, attempted instigation to aiding, instigation/aiding to attempted aiding as the forms of attempted chain accessory in regard to aiding. It has been stated that making any assessment about the issue for Turkish law does not seem possible, because attempted instigation and attempted aid are not punished under the Turkish Penal Code (TPC) numbered 5237. It is considered that as under German Law, attempted instigation to instigation and instigation to attempted instigation are punishable in the scope of a presumptive provision under the TPC while other forms of attempted chain accessory are not punishable.

Keywords: Successive instigation, successive aiding, attempted instigation, attempted aid, attempted successive accessory, unsuccessful successive accessory.

I. GİRİŞ

Suçta iştirak eden ve fakat tipik fiil üzerinde hâkimiyet kuramayan kişiye şerik denir. Şeriklik, failin fiilinden sorumlu tutulan ve şerik olarak nitelendirilen kişinin sorumluluğunu tanımlayan bir iştirak şeklidir. Şerikliğin zincirleme şekilde gerçekleşmesi mümkündür. Zincirleme şeriklik, çeşitli şekillerde gündeme gelebilir. Aynı zincirde örneğin iki azmettiren veya iki yardım eden, şerik sıfatıyla suça katkıda bulunabileceği gibi bir azmettiren, bir kimseyi faile yardım etmeye veya bir yardım eden, faili azmettiren bir kimseye yardım suretinde katkı gerçekleştirebilir.

Şerikin sorumluluğu fail tarafından işlenmiş (en azından teşebbüs aşamasında kalmış) bir haksızlığa bağlıdır. Fail suçun icrasına

başlamadıkça şerik, kural olarak sorumlu tutulamaz. Çünkü şerikin sorumluluğu bağlı bir sorumluluktur. Şerikin sorumlu tutulabilmesi için fail tarafından kasten ve hukuka aykırı bir fiilin işlenmesi ve fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmış olması gerekir. Bağlılık kuralının şartlarının, bahsi geçen zincirleme şeriklik durumlarında da gerçekleşmesi gerekir. Şerikliğin zincirleme şekilde gerçekleşmesi bu kuralı ortadan kaldırmaz.

Asıl fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmaması durumunda “şerikliğe teşebbüs” söz konusu olur. Örneğin, fail suç işlemekten önce çok kötü hastalandığı için fiili işlemekten vazgeçerse, en azından teşebbüs aşamasına varmış bir fiilden bahsedilemez. Dolayısıyla fail tarafından kasten ve hukuka aykırı olarak işlenmiş ve en azından teşebbüs aşamasına varmış bir asıl fiilin olmaması durumunda, şerikliğin cezalandırılması kural olarak mümkün değildir. Bu durumda, teşebbüs aşamasında kalmış şeriklik söz konusu olur.

Zincirleme şerikliğin de teşebbüs aşamasında kalması yani akim kalması mümkündür. Buradaki başarısızlık, fail ile ona doğrudan temas eden şerik arasında veya zincirdeki iki şerik arasında gerçekleşebilir. Azmettirme ve yardım etme bakımından olmak üzere birden fazla zincirleme şerikliğe teşebbüs durumu söz konusu olabilir.

Çalışmada ceza hukukunda suça iştirakin bir şekli olarak zincirleme şerikliğin ve onun özel bir durumu olan zincirleme şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri ana hatlarıyla ele alınacaktır. Bu kapsamda, öncelikle azmettirme ve yardım etme, şeriklik şekilleri olarak kısaca incelenecektir. Suça azmettirilen bir kimsenin tekrardan azmettirilmesinin veya suça yardım edene bir başkasının yardım etmesinin ve hatta azmettirene bir üçüncü kişinin yardım etmesi ve suça yardım etmesi için bir kimsenin azmettirilmesinin mümkün olduğu ortaya konulacaktır. Şerikliğin zincirleme hallerinin incelenmesinden sonra, Alman hukuku çerçevesinde şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri olarak azmettirmeye ve yardım etmeye teşebbüs konuları genel olarak açıklanacaktır. Azmettirme ve yardım etme bakımından zincirleme şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri ve bunların cezalandırmaya layık görülüp görülmediği açıklanarak çalışmanın yelpazesi genişletilecektir. Nihayetinde meseleye ilişkin ortaya konulan açıklamalar ışığında çalışma genel hatlarıyla özetlenecek ve Türk hukuku bakımından genel bir değerlendirme ve öneriyle sonuçlandırılacaktır.

II. ZİNCİRLEME ŞERİKLİK

A. Şeriklik ve Görünüş Şekilleri

Tek kişi tarafından işlenebilen bir suçun, birden fazla kişi tarafından işlenmesine “arızı iştirak/muhtemel iştirak” denir.¹ İştirak şekilleri faillik ve şeriklik şeklinde ikiye ayrılarak incelenir.² TCK’da³ iştirak şekilleri, fiil üzerinde kurulan hâkimiyet esas alınarak belirlenmiştir.⁴

Ceza kanununda tanımlanan herhangi bir (tipik) haksızlığı işleyen kişi, ilgili haksızlığın faili durumundadır.⁵ Alman hukukunda faillik; doğrudan faillik (*unmittelbare Täterschaft*), müşterek faillik (*Mittäterschaft*, yan faillik (*Nebentäterschaft*) ve dolaylı faillik (*mittelbare Täterschaft*) şeklinde ayrılır.⁶ Bu ayırımı, Türk hukukunda da yapılmaktadır.⁷

Suçun icrası aşamasında veya icrasından önce suça iştirak eden ancak tipik fiil üzerinde hâkimiyet kuramayan kişiye şerik denir.⁸ Gerek

¹ Hakeri, Hakan: Yeni Türk Ceza Kanunu’nda İştirak, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 2006, s. 79.

² Özgenç, İzzet: Suça İştirakin Hukuki Esası ve Faillik, 1. baskı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği, İstanbul 1996, s. 141.

³ 26.09.2004 tarih, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (RG. 12.10.2004/25611).

⁴ Önok, R. Murat: Turkey, in: A. Reed/M. Bohlander (editors), Participation in: Crime (Domestic and Comparative Perspectives), Hart Publishing, 1st Edition, Oxford/Portland 2013, s. 453; Zafer, Hamide: Ceza Hukuku Genel Hükümler, (TCK m.1-75), 7. baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2019, s. 532.

⁵ Schumann, Heribert: Criminal Law, in: Reimann, M./Zekoll, J. Introduction to German Law, Kluwer Law International B.V., 2nd Edition, München 2005, s. 405; Youngs, Rymond: Source Book on German Law, 2nd Edition, Taylor & Francis Ltd, Australia 2002, s. 404.

⁶ Heinrich, Bernd: Strafrecht Allgemeiner Teil, §33, Rn. 1183-1187, 6. Auflage, W. Kohlhammer, Stuttgart 2019.

⁷ Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 15. baskı, Ankara 2022, s. 450; Önok, R. Murat: Criminal Law, in: T. Ansay/D. Wallace Jr (editors), Introduction to Turkish Law, 6th Edition, the Netherlands 2011, s. 200.

⁸ Koca/Üzülmez, s. 483; Tokdemir, Sercan: Ceza Hukukunda Zincirleme Azmettirmeye Teşebbüs (Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme), TOGÜHFD, C. I, S.1, s. 26.

TCK’da gerekse Alman Ceza Kanunu’nda (ACK⁹) dar fail anlayışından hareketle ikici iştirak sistemi benimsenmiş ve azmettirme ve yardım etme şeriklik şekilleri olarak kabul edilmiştir.

Şerikliğin ilk görünüş şekli azmettirmedir. Azmettirme (*Anstiftung*)¹⁰, fiil üzerinde doğrudan hâkimiyet kuran faile suç işlettirmeye yönelik ikna faaliyetlerini ihtiva eden şeriklik statüsünde bir iştirak şeklidir.¹¹ Suçun işlenmesindeki manevi müsebbipliği noktasından hareketle azmettirme, “belli bir suç işleme hususunda henüz bir fikri olmayan ve dolayısı ile karar vermemiş bir kişinin başkası tarafından bir suçu işlemeye karar verdirilmesi” şeklinde tanımlanır.¹² Kasten ve

⁹ 15.05.1871 tarihli Alman Ceza Kanunu (deutsches StGB) [RG. 13.11.1998-yeniden ilan tarihi].

¹⁰ Azmettirmek, Arapça kökenli bir kavram olup; “*azm*” kelimesinin “ettirmek” yardımcı fiilinin Türkçeleşmesi sonucu oluşmuştur. Bkz. Özkan, Halid: Ceza Hukukunda Azmettirme, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Konya 2013, s. 5. *Azm*” kelimesi; kasıt, niyet, karar, yola çıkmak anlamlarına gelir. Bkz. Devellioğlu, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 20. Baskı, Aydın Kitapevi, Ankara 2003, s. 59.

¹¹ Heghmanns, Michael: Überlegungen zum Unrecht von Behilfe und Anstiftung, Goldammer’s Archiv für Strafrecht, 2000, s. 482; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 26.

¹² Schroeder, Friedrich-Christian: Die Anstiftung als Erfolgsdelikt, Goldammer’s Archiv für Strafrecht, 2016, s. 68; Özgenç, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 628; Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, Mehmet Emin/Çakır, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s. 746; Hafizoğulları, Zeki/Özen Muharrem: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2012, s. 371; Mahmutoglu, Fatih Selami: Kusurluluk Prensibi Açısından Azmettirenin Ceza Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXIII, Sayı: 1-2, Yıl: 2005, s. 65; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 26. *Bauer*’e göre, azmettirme, “failde fiili işleme kararının alınmasına neden olma” şeklinde de anlaşılabilir. Failin fiili işleme kararını alması azmettirenin başarısı anlamına gelir ve bu aşamada azmettirmenin tamamlanmasından bahsedilir. İsviçre hukukunda failde fiili işleme kararının uyandırılmış olması; azmettirmenin ilk neticesi (*erster Erfolg*), bu kararın en azından teşebbüs aşamasına taşınması, yani kararın icrası ikinci neticesi (*zweiter Erfolg*) olarak adlandırılır. Bkz. Baur, Peter Paul: Die Anstiftung: Art. 24 des Schweizerischen Strafgesetzbuches, P.G. Keller, Winterthur 1962, s. 21, 42, 43. Alman hukukunda azmettirmenin ilk neticesi ara netice (*Zwischenerfolg*), ikinci neticesi son netice (*Enderfolg*)

hukuka aykırı olarak belirli bir fiili işlemeye bir başkasını kasten azmettiren kişiye azmettiren denir.¹³ Azmettirme; kanunun özel hükümleri içerisinde cezalandırmaya layık görülen ilgili tipik fiil üzerinde hâkimiyet kurulamadığı için faillikten, azmettiren suç işleme düşüncesi olmayan bir kimseyi önceden etkilediği için yardım etmeden ayrılır.¹⁴ Ayrıca azmettirme, yardım etmeye göre şerikliğin daha kuvvetli halidir.¹⁵

Azmettirmeye ilişkin hükümler sorumluluk alanını genişleten hükümlerdir.¹⁶ Azmettirenin azmettirmeden dolayı sorumluluğu, işlenmiş bir haksızlığın varlığına bağlı kılınmıştır. Diğer bir ifadeyle, azmettirenin işlenen haksızlıktan sorumluluğunu bağlılık kuralı sağlar.¹⁷ Bu kural,

olarak adlandırılır. Bkz. Letzgus, Klaus: Vorstufen der Beteiligung, Duncker & Humblot, Berlin 1972, s. 22, 23. Ara netice/ilk netice aşamasının kısmen tamamlanmış (*teilweise vollenter Erfolg*) ve tamamlanmış ara netice (*vollendeter Erfolg*) olarak iki aşamaya ayrılması mümkündür. Kısmen tamamlanmış ara netice aşamasında azmettiren faili ikna etmeye yönelik davranışlarını ortaya koyar. Azmettirenin ikna faaliyetleri sonucu failin fiili işleme kararını alması durumunda ara netice aşaması tamamlanır. Fail, fiili işleme kararını almamış olsa bile ikna faaliyetleri kapsamında ortaya konulmuş azmettirme hareketi bulunmaktadır. Ayırım hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir, Sercan: Ceza Hukukunda Akim Kalmış Azmettirme, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 208, 209.

¹³ Satzger, Helmut: Der >>omnido facturus<<-und das, was man in jedem Fall dazu wissen muss!, Juristische Ausbildung, Heft: 10, Jahrgang: 2017, s. 1169; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s.26-27.

¹⁴ Çelen, Ömer: Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail-Yardım Eden Ayrımı), Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 107, 237 vd.; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 27. Azmettirmenin dolaylı faillik ve yardım etme den ayrılan yönleri hakkında bkz. Baur, s. 27-33.

¹⁵ Koca/Üzülmez, s. 483, 495; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 27.

¹⁶ Özgeç: Genel Hükümler, s. 628; Geppert, Klaus: Die Anstiftung (§26 StGB), Juristische Ausbildung, Heft: 6, Jahrgang: 1997, s. 299; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 27.

¹⁷ Akbulut, Berrin: Bağlılık Kuralı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 168 vd.; Koch, Arnd/Wirth, Katrin: Grundfälle zur Anstiftung, Juristische Schulung, Jahrgang: 2010, s. 203. Ayrıca bkz. Hirsch, Hans Joachim: Strafrechtliche Probleme, Band II, Duncker & Humblot, Berlin 2009, s. 621; Keiler, Johannes: Actus Reus and Participation in European Criminal Law, Intersentia, United Kingdom,

azmettirmenin özel bir durumu olan zincirleme azmettirme için de geçerlidir.¹⁸

TCK md.38’de başkasını suç işlemeye azmettirenin, “işlenen suçun cezasıyla” cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Her ne kadar TCK’da azmettirenin işlenen suçun cezasıyla cezalandırılacağı belirtilse de azmettirme, faillik statüsünde bir iştirak şekli olarak düzenlenmemiştir. Mevcut kanunumuz, azmettirmenin hukuki niteliğini şeriklik olarak belirlemiştir. ACK’da (md.26) ise “fail gibi” cezalandırılacağı ifade edilmiştir.¹⁹

Şeriklik statüsünde kabul edilen bir diğer iştirak şekli yardım etmedir (*Beihilfe*).²⁰ Yardım etme, “bir başkasının kasten işlediği suça kasten destekte bulunma” şeklinde tanımlanır. Yardım niteliğindeki fiillerle bir suçun işlenişine iştirak eden kişiler, yardım eden olarak cezalandırılır. Yardım eden, failin suç tipini gerçekleştirmesini ya teşvik eder ya da kolaylaştırır. Faillik ve azmettirme haricinde kalan her türlü katkı yardım etme kapsamında değerlendirilir.²¹ Azmettirmede olduğu gibi yardım etmede de bağlılık kuralı aranır. Kastan ve hukuka aykırı olarak işlenen ve en azından teşebbüs aşamasına varmış bir fiilin varlığı yardım etmeden sorumluluğun doğması için gerekli ve yeterlidir.²²

2012, s. 164; Koca/Üzülmez, s. 485. TCK’da bağlılık kuralına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Çelen, s. 138-147.

¹⁸ Busch, Jost-Dietrich: Die Teilnahme an der Versuchten Anstiftung, Neue Juristische Wochenschrift, Heft: 2, Jahrgang: 1959, s. 1120; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 27.

¹⁹ Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 27-28. Türk ve Alman hukuklarında azmettirme kavramı ve kavramın tanımına ilişkin yapılan mukayese hakkında detaylı bilgi için bkz. Demirel, Muhammed/Kartal, Melik: Ceza Hukukunda Suça Azmettirme Hareketi: Suça Sevk Etme, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan), Cilt: 21, Sayı: Özel, Yıl: 2019, s. 459.

²⁰ Satzger, Helmut: Teilnehmerstrafbarkeit und >>Doppelvorsatz<<, Juristische Ausbildung, Heft: 7, Jahrgang: 2008, s. 515.

²¹ Koca/Üzülmez, s. 506. Ayrıca bkz. Rinceanu, Johanna: Germany, in: L. Peters (editor), Acting Together in Crime (A Comparative Analysis of Joint Perpatrion of and Assitance to Criminal Offences under French, German, Austrian and Italian Criminal Law in Light of Five Dutch Supreme Court Cases), Eleven International Publishing, The Hague 2018, s. 108-109.

²² Rinceanu, s. 108.

B. Zincirleme Şeriklik ve Görünüş Şekilleri

Şerikliğin zincirleme şekilde gerçekleşmesi mümkündür. Fiilin işlenmesinden önce birden fazla kişinin doğrudan faile yönelik değil de bir başka şerike yönelik gerçekleştirdiği şeriklik fiiline “zincirleme şeriklik (*Kettenteilnahme*)” denir. Zincirleme şeriklikte birden fazla şerik vardır ve her şerikin katkısı eşit derecededir. Zincirdeki birden fazla şerikin katkısının eşit derecede olması, zincirleme şerikliğin en temel özelliğidir. Burada, sorumluluk, tek fiile yönelik gerçekleştirilen şeriklik gibi değerlendirilir. Zincirleme şeriklik olaylarında zincirin en başındaki şerikin fail tarafından bilinmesi gerekmemektedir. Buna rağmen, faili bile tanımayan zincirin başındaki şerik her zaman asıl fiile ya azmettirme ya da yardım etmeden cezalandırılır.²³ Zincirleme şeriklik “azmettirmeye azmettirme (zincirleme azmettirme)”, “azmettirmeye yardım etme”, “yardım etmeye azmettirme” ve “yardım etmeye yardım etme (zincirleme yardım etme)” şeklinde sınıflandırılmaktadır.²⁴

1. Azmettirmeye Azmettirme (Zincirleme Azmettirme)

En az bir asıl azmettiren tarafından, kendisinde azmettirme düşüncesi olmayan üçüncü bir kişinin faili azmettirmesi için ikna edilmesine azmettirmeye azmettirme (*Anstiftung zur Anstiftung*), yani zincirleme azmettirme (*Kettenanstiftung*)²⁵ denir.²⁶ Zincirleme

²³ Heinrich, §39, Rn. 1341; Landsgericht (LG) Berlin: BGH (Bundesgerichtshof), Urteil vom 1.3.1960 - 5 StR 22/60. Karar için bkz. Neue Juristische Wochenschrift 1960, 1164; Monatsschrift für Deutsches Recht 7/1960.

²⁴ Heinrich, §39, Rn. 1341-1346.

²⁵ Doktrinde zincirleme azmettirme kavramı için azmettirmeye azmettirme (*Anstiftung zur Anstiftung*), dolaylı azmettirme (*mittelbare Anstiftung*) gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Kavramsal tartışma için bkz. Roxin, Claus: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band II (Besondere Erscheinungsformen der Straftat), C. H. Beck, München 2003, §26, Rn. 176; Heinrich, §39, Rn. 1342; Fischer, Thomas: Kommentar Strafgesetzbuch, 66. Auflage, C. H. Beck, München 2019, §26, Rn. 19; Kühl, Kristian: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Frans Vahlen, München 2017, §20, Rn. 193; Wessels, Johannes/Beulke, Werner/Satzger, Helmut: Strafrecht Allgemeiner Teil, 48. Auflage C. F. Müller, Heidelberg, 2018, §16, Rn. 923; Hecker, Bernd: Strafbare Beihilfe zur Anstiftung?, Zeitschrift für das Juristische Studium Heft: 4, Jahrgang: 2012, s. 487; Özkan, s. 176 vd. Yargıtay Ceza

azmettirme, asıl azmettiren tarafından üçüncü bir kişinin azmettirilip, bu üçüncü kişi aracılığıyla suç işleme düşüncesi olmayan failin kastı bir suça azmettirilmesi şeklinde de ifade edilebilir.²⁷ Dolayısıyla azmettirenin faili doğrudan azmettirmesi zorunlu değildir. Azmettiren bir başkası üzerinden, yani dolaylı olarak fiilin işlenmesine neden olabilir.²⁸

Genel Kurulu'nun (YCGK) içtihatlarına konu olan bir olayda “...*sanık A. A. 'ı kasten öldürme suçuna azmettirmeye azmettirdiğine...*” ifadeleriyle zincirleme azmettirme, azmettirmeye azmettirme şeklinde ifade edilmiştir (YCGK, T. 6.3.2012, E. 2011/1-345, K. 2012/73). Karar için bkz. Özkan, s. 179. Azmettirmeye ilişkin kurallar, azmettirmeye teşebbüs için de dikkate alınmaktadır. Aynı şekilde, zincirleme azmettirmeye teşebbüs için de zincirleme azmettirmeye ilişkin kurallar geçerlidir. Bkz. Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 31. Zincirleme azmettirme olaylarında, fiile iştirak şeklinin iddianamedekinden farklı olarak nitelendirilmesi gibi muhakeme hukukuna ilişkin meseleler gündeme gelebilir. Zincirleme azmettirmeye ilişkin olarak AFM, bir kararında iddianamede müşterek fail olarak nitelendirilen sanığı, olaya ilişkin yaptığı değerlendirme sonucunda “Hükmün Konusu” başlıklı Alman Ceza Muhakemesi (ACMK) md.264 kapsamında öldürmeye azmettirmeden cezalandırmıştır. Bahsi geçen hükmün birinci fıkrasında, hakkında karar verilen fiilin iddianamede belirtilen fiil olması gerektiği ifade edildikten sonra, ikinci fıkrada mahkemenin iddianamedeki fiilin hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmadığı düzenlenmiştir. Bkz. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (deutsche StPO) [in der Fassung der Bekanntmachung vom 07.04.1987, BGBl. I S. 1704, ber. S. 1319-], kanun metni için bkz. <https://dejure.org/gesetze/StPO/264.html>, 14.07.2022.

²⁶ Krell, Paul: Die Kettenanstiftung Juristische Ausbildung, Heft: 7, Jahrgang: 2011, s. 499; Fischer, §26, Rn. 8; Zipf, Heinz: Probleme der versuchte Bestimmung zu einer Straftat, Österreichische Richterzeitung, No: 7/8, Jahrgang: Juli-August 1980, s. 145; Fischer, §26, Rn. 19; Schröder, Horst: Grundprobleme des §49a StGB, Juristische Schulung, Heft: 7, Jahrgang: 1967, s. 290; Küpper, Georg: Besondere Erscheinungsformen der Anstiftung, Juristische Schulung, Heft: 1, Jahrgang: 1996, s. 25; Koch/Wirth, s. 208; Rudolf Rengier: Strafrecht Allgemeiner Teil, 11. Auflage, C. H. Beck, München 2019, §45, Rn. 75; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 28.

²⁷ Selter, Susanne: Kettenanstiftung und Kettenbeihilfe, LIT, Berlin 2008, s. 35; Zipf, s. 145; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 28.

²⁸ Koch/Wirth, s. 209. Benzer örnek olay için bkz. Roxin, Claus: Die Strafbarkeit von Vorstufen der Beteiligung (§30 StGB), Juristische Arbeitsblätter, Heft: 4, Jahrgang: 1979, s. 169; LG Bad Kreuznach: BGH, Urteil vom 24.01.2003 – 2 StR 215/02, s. 169. Dolaylı faillik durumlarında

Zincirleme azmettirmede asıl azmettirenin fiile ilişkin somut tasavvuru yeterli olup, azmettirenin arkadaki kişileri ve fiili işleyen faili tanınması, isimlerini ve sayılarını bilmesi gerekmez.²⁹ Zincirleme azmettirmenin gerçekleşmesi için asıl fiilin en azından teşebbüs

azmettirme gerçekleşebilir. Faili azmettirecek olan aracı azmettiren, arka plandaki dolaylı failin araç olarak kullandığı bir kimse olabilir. Örneğin, mafya babası U, aile üyelerinin hayatıyla tehdit etmek suretiyle B'yi, O'yu öldürecek bir kiralık katil (K) tutmaya zorlar. Bir zorunluluk durumu içerisinde hareket eden B, ödül karşılığında K'yı öldürmeye azmettirir. Zor durumda kalarak hareket eden B, ACK md.35'te düzenlenen zorunluluk (kusurluluğu ortadan kaldıran zorunluluk) halinden yararlanır ve ACK md.212, 211 ve 26 kapsamında kasten öldürmeye azmettirmeden cezalandırılmaz. Arka planda duran U, zorlama yoluyla irade üzerindeki hâkimiyetini doğrudan fail (K) üzerinde değil, suçta kullandığı aracının yani dolaylı olarak azmettirilen (B) üzerinde tesis etmiştir. Dolaylı failiğin aracının iradesi üzerinde hâkimiyetin kurulması şeklinde gerçekleştiği bu olayda U, görünüş itibariyle öldürmeye azmettirmenin doğrudan faili olarak bahsi geçen hükümler kapsamında kasten öldürmeye azmettirmeden cezalandırılır. O'ya yönelik atışı isabet etmediği için K'nın fiili teşebbüs aşamasında kaldığında U, ACK md.212, 211 ve 22 kapsamında kasten öldürmeye teşebbüse (teşebbüs aşamasında kalmış öldürme fiiline) azmettirmeden cezalandırılır. K öldürme vazifesini yerine getirmez, yani fiili işlemezse ACK md.212, 211 ve 30/f.1 kapsamında kasten öldürmeye azmettirmeye teşebbüsten cezalandırılır. Bkz. Hecker, s. 487. Dolaylı faillik durumlarında gerçekleşen azmettirme durumu dolaylı azmettirme (*mittelbare Anstiftung*) olarak isimlendirilmektedir. Burada, arka plandaki kişinin aracı üzerinde üstün bir hâkimiyeti söz konusudur. Bu tür durumlarda, dolaylı failiğe ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği, fakat arka plandaki kişinin suçun işlenmesi için bir başka kişiyi araç olarak kullanmasının değil, onu azmettirmesinin bir problem olduğu ileri sürülmüştür. Konuya ilişkin tartışma için bkz. Küpper, s. 25. Dolaylı faillik ile azmettirme arasındaki farkın, fiilin işlenmesi esnasındaki fiil hâkimiyetine dayandığı hakkında bkz. Tulay, Muhammed Emre: *Kriminelle Vereinigungen im deutschen Strafrecht im Vergleich zum türkischen Strafrecht unter besonderer Berücksichtigung der Beteiligungsdogmatik*, 1. Auflage, Felix, Holzkirchen/Obb. 2017, s. 149.

²⁹ Koca/Üzülmez, s. 496; Küpper, s. 25; Tokdemir: *Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme*, s. 29.

aşamasına varmış olması, yani bağıllık kuralının niceliksel şartının gerçekleşmesi gerekir.³⁰

Zincirdeki bir aracının azmettirilmesinin veya failin azmettirilmesinin başarısız olup olmaması noktasında bağıllık kuralı zincirleme azmettirme için de geçerlidir.³¹ Çünkü zincirleme azmettirme, azmettirilenin bir görünüş şekli olarak ortaya çıkar.³² Asıl fiilin en azından teşebbüs aşamasında kalmasıyla hem asıl hem de aracı azmettiren asıl fiile (teşebbüse) azmettirmeden cezalandırılır.³³

Örneğin eşi F'den boşanan A, ortak çocukları T'yi görme konusunda F ile sorun yaşar. Çünkü F, mahkeme kararıyla velayeti kendisine verilen T'nin babasıyla olan görüşmelerinde sorun çıkarır. Buna daha fazla dayanamayan A, F'yi öldürmeye azmettirmesi için birini tutar. Tuttuğu kişi, B'yi F'yi öldürmeye azmettirmeyi başarır ve B bir gün F'yi evinin kapısının önünde bıçakla öldürür.³⁴ Başka bir örnek olayda

³⁰ Kroß, Antje: Die versuchte Kettenanstiftung und der Rücktritt der an ihr Beteiligten, Juristische Ausbildung, Heft: 4, Jahrgang: 2003, s. 250; Busch: Versuchten Anstiftung, s. 1120; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29.

³¹ Busch: Versuchten Anstiftung, s. 1120; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29.

³² Lüthke, Albrecht: Wesen und Bedeutung des §49a StGB im Rahmen der Teilnahmelehre, Hamburg 1963, s. 70; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29. Zincirleme azmettirme, azmettirilenin özel bir durumu olarak da nitelendirilebilir.

³³ Hecker, s. 487; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29.

³⁴ BGHSt: 6, 359 (Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 193; Fischer, §26, Rn. 8); Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29-30. Benzer örnek olay için bkz. Schneider, Wilhelm-Friedrich: Strafrecht AT (Fälle), 8. Auflage, Alpmann Schmidt, Münster 2019, s. 98; Roxin: §30 StGB, s. 169. Zincirleme azmettirme, Yargıtay kararlarına da konu olmuştur. "Sanık Alaaddin Çakıcı, lokalde bulunan Ergin soyadlı kişiler dışındaki tüm şahısların yaralanmaları emrini bizzat vererek, sanık Basar Barış Çakıcı da bu talimatın gereği olarak önceden kendisine bağlı olarak oluşturduğu grupta yer alan sanıklara lokalde bulunanların tamamının yaralanması talimatını verip eylemin planlamasını yapıp, eylemde kullanılan silahları dağıtarak ve planlamaya uygun olarak olay sırası da bizzat eylemi organize ederek fiili isleyen sanıklara lokalde bulunan kişilerin tümünü yaralanmaları fiilini işlemeye azmettirdikleri ..." Yargıtay Ceza Dairesi (YCD), T. 07. 04. 2004, E. 318, K. 1118. Karar için bkz. Aydın, Devrim: Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 270.

kocası M'den sürekli şiddet gören F, S'den M'yi öldürecek birini bulmasını ister. S, M'yi öldürmesi için R'yi bulur.³⁵

Zincirleme azmettirme özellikle örgütlü³⁶ suçlarda söz konusu olmaktadır. Örgütlü suçlarda olduğu gibi azmettirmenin gerçekleşmesi için suçun işlenişine iştirak edenlerin bir araya gelmesi gerekmez.³⁷ Bir suç örgütü liderinin, adamlarından birisine bir kiralık katil bulup aleyhine yazılar yazan gazeteciyi öldürtmesini istemesi örneğinde olduğu gibi, örgüt lideri azmettirmeye azmettiren sıfatıyla sorumlu olur.³⁸

Zincirleme azmettirmede suç işleyecek üçüncü ve bilinmeyen bir kimseyi azmettirmek üzere bir aracının azmettirilmesi mümkündür.³⁹ Çünkü zincirleme azmettirmede azmettiren ile fail arasında şahsi bir münasebetin gerçekleşmesi gerekse bile bu şahsi münasebet azmettiren ile failin birbirini tanıması zorunluluğunu gerektirmez. Birbirini tanımayanlar arasında da bu tarz bir ilişkinin gerçekleşmesi mümkündür.⁴⁰

Zincirleme azmettirmede azmettirme konusu suça (asıl suça) ilişkin azmettirenin düşüncesinin somutlaştırılmış olması gerekir.⁴¹ Zincirin birinci halkasındaki azmettirenin fiile yönelik somut

³⁵ Rengier, §45, Rn. 75. Örnek olay için bkz. Heinrich, §39, Rn. 1342; Schneider, s. 98; Hecker, s. 487; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 29-30.

³⁶ İştirak dogmatığı nazarıyla Türk ve Alman hukuklarında suç örgütleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Tulay, s. 1 vd.

³⁷ Mahmutoğlu, s. 66.

³⁸ Demirbaş, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 524; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30. Aynı yönde bkz. Aydın, s. 269-270.

³⁹ Dönmezer, Sulhi/Erman Sair: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt: II, 11. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1997, s. 525; Taner, Tahir: Ceza Hukuku Umumi Kısım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949, s. 533; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30..

⁴⁰ Erem, Faruk: Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Cilt: I, 11. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976, s. 43; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30; Hacıfazlıoğlu, Ali: Teori ve Uygulamada Suça İştirak, 1. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2014, s. 341.

⁴¹ Özgenç: Genel Hükümler, s. 629; Özgenç, İzzet: Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler), 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 530; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30.

düşüncesinin varlığı yeterli olduğu için, ilk halkadaki azmettirenin aradaki diğer azmettirenleri/leri tanımasına ve bu kişilerin sayısını bilmesine gerek olmadığı gibi, azmettirenin faille bir tanışıklığının olmasına da gerek yoktur.⁴² Diğer bir anlatımla, zincirin başında duran asıl azmettirenin aradaki azmettiren ve failin kimliği hakkında bilgi sahibi olması gerekmez. Aynı şekilde, failin de asıl azmettiren hakkında bilgi sahibi olmasına gerek yoktur.⁴³ Dolayısıyla, zincirleme azmettirmede zincirin başındaki, yani asıl azmettirenin cezalandırılması için de kendisi ile fail arasında doğrudan bir temasın olması gerekli değildir. Fail ile doğrudan temas kurmayan asıl azmettiren, bir başka azmettiren/azmettirenler vasıtasıyla amacına ulaşır. Aracı azmettiren failde suç işleme düşüncesinin uyandırılmasında aktif rol oynar. Son aracı azmettiren, fail ile doğrudan temas kurarak faildeki suç işleme düşüncesini uyandıran kişidir.⁴⁴ Ancak suçun işleniş ile ilgili ayrıntılar faille aittir.⁴⁵ Aracı azmettiren, fiili işleme kararının aldırılması noktasında merkezi bir konuma sahiptir. Aracı azmettirenin başarısız olması, zincirdeki asıl azmettirenin amacına ulaşamaması anlamına gelmektedir.

Zincirleme azmettirmede zincirdeki azmettirenlerin sayısının bir önemi yoktur ve zincirdeki kişiler azmettiren sıfatıyla cezalandırılır.⁴⁶ Zincirde asıl azmettiren ile fail arasında birden fazla azmettiren olabilir. Aradaki zincirler “müşterek azmettirme (*gemeinschaftlicheanstiftung*)”⁴⁷

⁴² Koca/Üzülmez, s. 496; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30.

⁴³ Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 30; Özkan, s. 179.

⁴⁴ Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 31. YCD, T. 12.03.2007, E. 4188, K. 1380. Karar ve kararın değerlendirilmesi hakkında bkz. Özkan, s. 177-178.

⁴⁵ Aydın, s. 259.

⁴⁶ Zafer, s. 544; Aydın, s. 269. Zincirin tüm halkasındaki azmettirenlerin aynı ceza ile cezalandırılması gerektiği hakkında ayrıca bkz. İçel, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2014, s. 497; Aydın, s. 269. Bu konudaki düşünce ve eleştiri için bkz. Özkan, s. 178.

⁴⁷ Müşterek (birlikte) azmettirmede azmettirme, müşterek faillik şeklinde gerçekleşir. Örneğin, birbirini destekleyici hareketlerle bir başkasını azmettiren A ve B'nin suça yöneltmeye yönelik her bir hareketi tek başına azmettirme bakımından elverişli olmasa bile her ikisi faille suç işleme kararını aldirmaya birlikte neden olduklarından azmettiren sıfatıyla cezalandırılırlar. Bkz. Küpper, s. 25; Koca/Üzülmez, s. 462. A ve B'nin, D'yi belirli bir yerde pusuya düşürüp onu dövmesi için H'yi azmettirdikleri bir olayda H, pusu kurmak suretiyle D'yi döverse yani fiili işlerse veya en

şeklinde de gerçekleşebilir. Örneğin, asıl azmettiren, iki çalışanına faili azmettirmelerini emredebilir. Bu iki kişi birlikte faili azmettirebilir.⁴⁸

Zincirleme azmettirmede, asıl azmettiren aracı azmettirenin hangi suçun işlenmesi için azmettirdiyse failin de aracı azmettiren tarafından aynı suça azmettirilmesi gerekir.⁴⁹ Yani, asıl azmettirenin şerik olarak cezalandırılabilmesi için iştirak iradesinin hem asıl azmettiren hem de aracı azmettiren bakımından aynı olması gerekir.⁵⁰ Eğer aracı azmettiren, asıl faili farklı bir suça azmettirirse burada artık yeni bir azmettirme zinciri oluşur. Böylece, önceki suç işlenmediği için zincirin başındaki asıl azmettirenin azmettirmeye teşebbüsten dolayı sorumluluğu söz konusu olur. Aracı azmettiren, yeni suç işlenirse ilgili suça azmettirmeden, aksi halde azmettirmeye teşebbüsten sorumlu olur.

Zincirleme azmettirme ile fiili devam ettirmeye azmettirme durumunu (*Anstiftung zum Weiterhandeln/Sukzessive*⁵¹ *Anstiftung*) birbirine karıştırmamak gerekir.⁵² Fiile devam etmeye yönelik azmettirme, bir kimsenin gelecekte işlenecek bir fiile azmettirme değildir. Burada önceden fiili işleme kararını veren bir kimse fiili işlemeye devam etmeye azmettirilmektedir. Fail, önceden bu fiili işlemeye azmettirilmiş

azından fiili teşebbüs aşamasında kalırsa, ACK md.224/f.1, Num.3 kapsamında tehlikeli yaralama suçundan, A ve B de müşterek azmettiren olarak tehlikeli yaralama suçuna azmettirmeden sorumlu olurlar. H'nin söz konusu fiili işlememesi durumunda A ve B, ACK md.30/f.1 kapsamında müşterek olarak tehlikeli yaralama suçuna azmettirmeye teşebbüsten sorumlu olurlar. Bkz. Hecker, s. 486-487.

⁴⁸ Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 31; Özkan, s. 178-179.

⁴⁹ Dönmezer/Erman, s. 525-526.

⁵⁰ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 688; Dönmezer/Erman, s. 525-526.

⁵¹ Fischer, §26, Rn. 5. Fiili işlemeye devam etmeye iştirak hali sadece azmettirmede değil müşterek faillik (*sukzessive Mittäterschaft*) ve yardım etme (*sukzessive Beihilfe*) bakımından da gerçekleşebilir. Örnek olay için bkz. Schneider, s. 93-94. Fiile devam etmeye azmettirme ile failin sınır aşımı hali arasındaki mukayese için bkz. Grabow, Stefan: Die Sukzessive Anstiftung, Juristische Ausbildung, Heft: 6, Jahrgang: 2009, s. 409.

⁵² Alman hukukunda fiile devam etmeye yönelik azmettirme anlamında kullanılan *sukzessive Anstiftung* kavramının kullanılmasının karışıklığa sebep olduğu hakkında bkz. Krey, Volker/Esser, Robert: Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, Kohlhammer, Stuttgart 2016, §31, Rn. 1050.

olmaz. Burada, fiili işlemekte olan bir kimsenin fiilin haksızlık içeriğini daha da arttırmasına azmettirme vardır.⁵³

Fiili işlemeye devam ettirmeye azmettirmede azmettirme fiilinin işlenen haksızlığın boyutunu etkileyip etkilemediğine bakılarak azmettirenin sorumluluğu belirlenir. Azmettiren, fiilin daha nitelikli halinin gerçekleşmesine neden olmuşsa yani fiilin haksızlık içeriği önemli oranda etkilenmişse burada artık yeni bir fiile azmettirme gerçekleşir. Örneğin, fail mağdura tokat atmak ister, ancak azmettiren mağduru hastanelik olmasına sebep olacak biçimde fiilini devam ettirmeye azmettirir.⁵⁴ Fiile devam etmeye yönelik azmettirmede, haksızlığın boyutunun önemli derecede artması durumunda daha ağır fiile azmettirme değil, artık bağımsız bir azmettirme söz konusu olur. Çünkü fail, fiil sona erdikten sonra fiiline son vermek istemekte, fakat azmettiren ona fiilini devam ettirmeye yönelik telkinde bulunmaktadır.⁵⁵ Bu ihtimalde, fiil işlenmeden daha fazlasına azmettirme ile fiil işlenirken daha fazlasına azmettirme haksızlık içeriği itibarıyla aynı boyuttadır. Failin fiili işleme kararını önceden almış olması fiile devam etmeye azmettirmeyi ortadan kaldırmaz. Çünkü azmettiren başka bir fiile döndürerek veya fiilin daha fazlasına azmettirerek failin mevcut kararında önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Failin fiili işleme kararında önemli bir değişikliğe neden olduğu için artık bağımsız bir azmettirmeden bahsetmek mümkündür.⁵⁶ Fiilin haksızlık içeriğinde önemli derecede bir etkilenme gerçekleşmemişse azmettiren yardım etmeden sorumlu olur. Failin mağdura dört tokat atmaya amaçladığı bir olayda azmettiren iki tokat daha atmaya azmettirirse burada artık yardım etmenin söz konusu olacağı kabul edilmektedir.⁵⁷ Bu ikinci ihtimalde, failin mevcut fiili işleme kararında önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir.

⁵³ Grabow, s. 409.

⁵⁴ Heine, Günter/Weißer Bettina: Anstiftung, in: A. Schönke/H. Schröder, Kommentar zum Strafgesetzbuch, 30. Auflage, C. H. Beck, München 2019, §26, Rn. 9.

⁵⁵ Kindhäuser, Urs: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Nomos, Baden-Baden 2017, Rn. 12; Krey/Esser, Rn. 1050.

⁵⁶ Grabow, s. 409-412.

⁵⁷ Fischer, §26, Rn. 5.

2. Azmettirmeye Yardım Etme

Zincirleme şerikliğın türlerinden biri azmettirmeye yardım etmedir (*Behilfe zur Anstiftung*).⁵⁸ Failin fiili işleme kararını almasına kadar azmettirilmesine yönelik gerçekleştirilen her türlü yardım, azmettirmeye yardım kapsamında değerlendirilir.⁵⁹ Azmettirmeye yardım, Alman hukukunda asıl fiile yapılan yardım kapsamında değerlendirilir.⁶⁰

Alman hukukunda azmettirmeye yönelik gerçekleştirilen ufak tefek yardımlar şeriklik zincirinde zayıf halka olarak kabul edilir. Bu tür yardımlar azmettirene değil, faile yapılan yardım olarak nitelendirilerek cezalandırılır.⁶¹ Örneğin, A'nın B'yi öldürtmek için kiralık katil aradığı bir olayda, C kiralık katil D'nin telefon numarasını A'ya verdiğinde azmettirmeye yardım söz konusu olur.⁶² Zincirleme azmettirme konusunda kadının kocasından şiddet gördüğüne ilişkin yukarıda verilen örnek olayda G, S'ye T'ye gitmesi tavsiyesinde bulunsaydı yani S'nin

⁵⁸ Hecker, s. 488.

⁵⁹ Fischer, §26, Rn. 19; Heinrich, §39, Rn. 1345; Özkan, s. 197; Oberlandesgericht (OLG) Bamberg, Urteil vom 02.05.2006, 2Ss 73/05. Karar için bkz. Neue Juristische Wochenschrift 2006, 2935. Kararın değerlendirilmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Hecker, s. 485, 488-490.

⁶⁰ Hecker, s. 488.

⁶¹ Fischer, §26, Rn. 12; Rengier, §45, Rn. 79. İçtihatlarda azmettirmeye yardım etmenin asıl fiile yardım etme olarak değerlendirildiği hakkında bkz. Busch, Richard: Zur Teilnahme an den Handlungen des § 49a StGB, Festschrift für Reinhart Maurach, (Herausgeber: Fredrich Christian Schröder/Heinz Zipf), C. F. Müller, Karlsruhe, 1972, s. 253.

⁶² Heinrich, §39, Rn. 1344. Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında azmettirene yardım eden kişinin yardım etmeden cezalandırılması gerektiğini kabul etmiştir. “*Oluşa ve delillere göre; sanık Tufan'ın, kafenin ortak işletmesinden ve kız arkadaşı ile olan ilişkiye yönelik müdahaleden doğan anlaşmazlıklar nedeniyle maktul Ergün'ün gözdağı amacıyla para karşılığı dövülmesi için, sanıklar Ercan G ve Ercan Ö'nün yardımı ile bulunduğu sanık Selim'e talimat verdiği ... sanıklar Ercan G ve Ercan Ö'nün tasarlayarak kastı aşan müessir fiil sonucu adam öldürme eylemine fer'an iştirak etmek suçlarından cezalandırılmaları,...*” (YCD, T. 12.03.2007, E. 4188, K. 1380. Karar için bkz. Özkan, s. 198).

T'yi azmettirmesine yardım etseydi azmettirmeye yardım etme söz konusu olurdu.⁶³

Azmettirene yardım eden kişi, yardım etme iradesini aşarak suça katılır ve azmettireneden aldığı talimat kapsamında ikna faaliyetlerini bizzat yürütürse artık yardım eden olarak değil, müşterek (birlikte) azmettiren olarak cezalandırılır. Çünkü failin fiili işleme kararını alması bakımından bu kişi de en az azmettiren kadar etkin bir rol oynamış olur. Örneğin, kiralık katilin telefon numarasını azmettirene veren kişinin, daha sonradan kiralık katili arayarak “bizim işi yarım bırakma, A sevdiğimiz birisidir” demesiyle fail, fiili işleme kararını almışsa bu kişinin sorumluluğunun artık müşterek azmettirme çerçevesinde tayin edilmesi gerekir.⁶⁴

⁶³ Rengier, §45, Rn. 78. Örnek olay için bkz. Heinrich, §39, Rn. 1344; Hecker, s. 488.

⁶⁴ Özkan, s. 198, 199. “Sanık H.A. 'nin tasarlayarak insan öldürmeye yardım suçu yönünden; Oluşa, kabule ve dosya içeriğine göre; maktul ve yanındaki birkaç kişinin sanık H.A. 'nin dayısının oğlu olan sanık U. 'un evine olaydan yaklaşık 4 ay önce gece vakti girerek U. 'un 17 yaşındaki kızı S. 'ya cinsel saldırıda bulunduklarının iddia olunması üzerine, sanık U. 'un maktulü para karşılığında öldürtmeyi düşündüğü, bu konuda sanık H.A. 'den yardım istediği, H.A. 'nin de çevrede kendisini mafya olarak tanıtan sanık İ. 'ya konuyu anlattığı, İ. ile maktulü 7.500 TL karşılığında öldürmesi hususunda anlaşmaları, İ. 'nin da arkadaşı olan sanık R. ile birlikte önceden yaptıkları plan gereğince, olay günü maktulü eğlenme bahanesiyle çağırıp birlikte alkol alıp, maktulün sarhoş olmasından sonra gece ıssız bir yere götürerek silahla ateş edip öldürdükleri, cep telefonu HTS raporlarına göre, sanık İ. 'nin olaydan sonra ilk olarak sanık H.A. 'yi arayarak telefonla görüştüğü ve aynı gün içinde mesaj ve görüşme şeklinde toplam 10 kez telefon irtibatı sağladıkları, daha sonra sanık H.A. 'nin sanık U. 'dan aldığı paraların 3.500 TL 'sini olaydan iki gün sonra sanık İ. 'ya ve 3.500 TL 'sini de olaydan bir hafta sonra sanık R. 'a vermek suretiyle toplam 7.000 TL ödeme yaptığı, maktulün cesedinin olaydan 18 gün sonra bulunması üzerine sanık R. 'ın suçu itiraf edip suçta kullanılan silahın yerini gösterdiği, maktulün cesedinden çıkarılan bir adet mermi çekirdeğinin bu silahla uyumlu olduğunun tespit edildiği olayda; a)Sanık H.A. 'nin sanık U. 'un talimatı doğrultusunda maktulün para karşılığı öldürülmesi için sanık İ. ile anlaşma yapıp onu azmettirdiği, olaydan sonra da eylemi gerçekleştiren sanıklar İ. ve R. 'a anlaşma karşılığı parayı sanık U. 'dan alarak verdiği, bu nedenle sanık H.A. 'nin eyleminin tasarlayarak insan öldürmeye azmettirme suçunu oluşturduğu düşünülmeyen tasarlayarak insan öldürmeye yardım suçundan

3. Yardım Etmeye Azmettirme

Yardım etmeye azmettirme (*Anstiftung zur Beihilfe*)⁶⁵, failin kasten işlediği hukuka aykırı fiile yardım düşüncesi olmayan bir kimsenin ikna edilmesi suretiyle faile yardım etmesine karar verdirilmesi durumunda ortaya çıkan zincirleme şeriklik türüdür.⁶⁶ Yardım etmeye azmettirmede asıl fiile yardım etme düşüncesi olmayan bir kimsenin ikna edilmesi sonucu, bu fiile yardım etme kararını aldırması söz konusudur. Örneğin; A, B'yi C'nin işleyeceği hırsızlık suçuna yardım etmeye azmettirir ve B de C'ye yardım ederse yardım etmeye azmettirme

mahkumiyetine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş,” Bkz. YCD, T. 5.7.2011, E. 2011/1111 K. 2011/4289. Kişinin yardım sınırlarını aşmak suretiyle aracı azmettiren olarak rol aldığı bir olayda Yargıtay, yapılan katkıyı yardım etme değil, azmettirme olarak kabul etmiştir. “Sanık Gazi'nin alacak-verecek sebebiyle husumet beslediği maktül Bekir'in öldürülmesi için, yeğeni olan sanık Hüseyin'i azmettirerek maktülü vuracak birisini bulmasını istediği, Hüseyin'in de sanık Cuma'yı bulduğu, birlikte gitmek suretiyle maktülü işyerinde iken Cuma'ya gösterip tanınmasını ve otosuyla meskun mahal dışına götürüp Gazi'nin verdiği tabancayla Cuma'nın deneme atışı yapmasını sağladığı, Cuma'ya tanınmaması için kıyafet temin ettiği, maktülün evini gösterdiği, eylem sırasında yakın bir yerde otosuyla bekleyip Cuma'yı olay mahallinden uzaklaştırdığı olayda, sanık Hüseyin'in suçun işlenmesine yardım sınırlarını aşarak doğrudan azmettirme suretiyle suça katıldığı anlaşıldığından azmettirme yerine yazılı şekilde fer'i iştiraktan ceza tayini, bozmayı gerektirmiş,” Bkz. YCD, T. 4.10.2005, E.2005/369 K.2005/2680. Kararlar için bkz. Özkan, s. 198-199.

⁶⁵ Rengier, §45, Rn. 78; Fischer, §26, Rn. 19; Heinrich, §39, Rn. 1343. Dolaylı faillik durumlarında yardım etme gerçekleşebilir. Örneğin, yukarıda dolaylı faillik durumlarında (bkz. dn. 28) azmettirmenin gerçekleşmesine ilişkin verilen örnek olayda arka plandaki U, her şeyin farkında olarak K'ya ruhsatsız bir ateşli silah ödünç vermesini sağlamak üzere D'yi kandırır. D, K'nın bu silahla ne yapmak istediğinden habersizdir. K, D tarafından kendisine verilen silahla-U'nun öngördüğü şekilde-O'ya ateş eder. D, ACK md. 212, 211 ve 27 kapsamında kasten öldürmeye yardım etmeden dolayı cezalandırılmaz. Çünkü D'nin kastı K'nın fiilini işlemeyi kapsamamaktadır. Yani K'nın O'yu öldürmesi kastıyla hareket etmemiştir. Diğer taraftan U, aracı D'nin K'nın öldürme fiiline objektif katkısını, üstün bilgisiyle (hatadan yararlanmak suretiyle iradeye hâkimiyet) kontrol etmektedir. Bu durum onu görünüşte K'nın dolaylı yardım edeni yapar. Dolaylı faillik kapsamında işlenen yardım etme fiillerinin ACK md.212, 211 ve 27 kapsamında cezalandırılabilmesi kabul edilmektedir. Bkz. Hecker, s. 487.

⁶⁶ Fischer, §26, Rn. 19.

gerçekleşir. Yardım etmeye azmettirme asıl fiile yardım etme kapsamında kabul edilir. Örnek olayda olduğu gibi A, bir başkasını yardım etmeye azmettirmek suretiyle yardım eden olmuştur. Yardım etmeye azmettirmedeki azmettirme kavramı, yardım etmeye azmettiren azmettiren yapmaz. Azmettirme kavramı kavramsal olarak kullanılmaktadır. Çünkü fail hâlihazırda fiili işleme kararını almıştır. Bir kimseyi yardım etmeye ikna etmek failin desteklenmesi niteliğinde olup, bu fiilin yardım etme kapsamında değerlendirilmesi gerekir.⁶⁷ Kısacası, yardım etmeye azmettirme durumunda dolaylı yardım vardır. Bu yüzden, bir suçun işlenmesine yardım eden bir kimseyi azmettiren kişiyi azmettirmeden değil, yardım etmeden sorumlu tutmak gerekir.⁶⁸

Alman hukukunda yardım etmeye azmettirme yardım etme kapsamında değerlendirilmekte ve bundan hareketle yardım etmeye azmettirme konumundaki kişi yardım eden gibi cezalandırılmaktadır.⁶⁹ Doktrinde olduğu gibi içtihatlarda da yardım etmeye azmettirme asıl fiile yardım etme olarak değerlendirilmektedir.⁷⁰

Yardım etmeye azmettirenin sorumluluğu cihetine gidebilmek için yardım etmeye azmettirilen kişinin yardım etmeye yönelik icra hareketlerine başlamış olması gerekir.⁷¹ Yukarıdaki örnek olayda C'nin fiilinin en azından teşebbüs aşamasına varmaması durumunda B yardım etmeye teşebbüsten, A zincirleme yardım etmeye teşebbüsten sorumlu tutulur. Ancak ne yardım etmeye teşebbüs ne de zincirleme yardım etmeye teşebbüs Alman hukukunda cezalandırılmaktadır. Bundan dolayı A ve B'nin yardım etmeye teşebbüsten sorumluluğu doğmaz.

4. Yardım Etmeye Yardım Etme (Zincirleme Yardım Etme)

Yardım etmeye yardım etme (*Beihilfe zur Beihilfe*) , bir başka ifadeyle zincirleme yardım etme (*Kettenbeihilfe*) azmettirmeye yardım etmede olduğu gibi dolaylı yardımın söz konusu olduğu bir zincirleme

⁶⁷ Koch/Wirth, s. 208.

⁶⁸ Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 194; Koca/Üzülmez, s. 496.

⁶⁹ Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 193; Heinrich, §39, Rn. 1343; Rengier, §45, Rn. 79; Fischer, §26, Rn. 19; Hecker, s. 488.

⁷⁰ Bkz. aktaran Busch: Zur Teilnahme, s. 253.

⁷¹ Özkan, s. 197.

şeriklik türüdür.⁷² Zincirleme yardım etme fiile yardım etme gibi cezalandırılır.⁷³ Yardım etmeye azmettirme konusunda yukarıda verilen örnek olayda A, hırsızlık suçunu işleme kararını alan C'nin bu fiilini işleyeceği sokakta gözcü olma konusundaki kararını kuvvetlendirseydi zincirleme yardım etme söz konusu olurdu. A, suçun işlenmesi durumunda yardım etmeden sorumu olurdu.

III. ZİNCİRLEME ŞERİKLİĞE TEŞEBBÜS

A. Şerikliğe Teşebbüs ve Görünüş Şekilleri

Suçta iştiraktan dolayı sorumluluğun doğması için asıl fiilin tamamlanması gerekmemekte, teşebbüs derecesinde bir haksızlığın gerçekleşmesi yeterli kabul edilmektedir. Bu, suça iştirakte niceliksel bağlılık kuralının bir sonucudur.⁷⁴ Şerikin iştirak sorumluluğunun temeli olan asıl fiil tamamlanabileceği gibi, teşebbüs aşamasında kalmış da olabilir. Asıl fiilin tamamlanması durumunda “tamamlanmış iştirak”, teşebbüs aşamasına varması durumunda ise “teşebbüse iştirak” söz konusu olur.⁷⁵ Teşebbüse iştirak, teşebbüs aşamasına varmış olan suça iştiraki ifade eder.⁷⁶ “Teşebbüse şeriklik” teşebbüse iştirakin bir türü

⁷² Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 242b; Heinrich, §39, Rn. 1346; Hecker, s. 488.

⁷³ Fischer, §26, Rn. 28; Heinrich, §39, Rn. 1346; Hecker, s. 488. İçtihatlarda zincirleme yardım etmenin asıl fiile yardım etme olarak değerlendirildiği hakkında bkz. Busch: Zur Teilnahme, s. 253.

⁷⁴ Wessels/Beulke/Satzger, §16, Rn. 879; Satzger: Doppelvorsatz, s. 515; Picotti, Lorenzo: Expanding Forms of Preparation And Participation (Section I – General Criminal Law: General report, XVIII International Congress of Penal Law), International Review of Penal Law (IRPL), Volume: 78, Issue: 3-4, 5-8 September 2007, s. 420; Mahmutoğlu, s. 62; Majno: Ceza Kanunu Şerhi (Türk ve İtalyan Ceza Kanunları), Cilt: I, Yargıtay Yayınları, Ankara 1977, s. 319, 320; Taner, s. 525; Aydın, s. 106; Devrin, Şinasi Z.: Ceza Hukuku, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1946, s. 415-416.

⁷⁵ Yekebaş, Vehbi: Suçun ve Suçlunun Taaddüdü ve Cürme İştirak, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1952, s. 107-108.

⁷⁶ Bock, Dennis: Grundwissen zur Anstiftung (§26 StGB), Juristische Arbeitsblätter, Jahrgang: 2007, s. 599; İnci, Zekiye Özen: Alman Ceza Kanunu md.30/f.1 Perspektifinde Ceza Hukukunda Azmettirmeye

olarak ortaya çıkar.⁷⁷ Teşebbüse şeriklik, teşebbüs aşamasına varmış şeriklik anlamına gelir. Ceza hukukunda bir kimsenin, teşebbüs aşamasına varmış şeriklikten dolayı cezalandırılabilmesi mümkündür. Çünkü bu durumda teşebbüs aşamasında kalmış bir haksızlık işlenmiştir.

Asıl fiil, teşebbüs aşamasına varmamışsa cürümlerde cezalandırılabilirliği açıkça kabul edilen azmettirmeye teşebbüs durumunda şerikliğe teşebbüs söz konusu olur.⁷⁸ İştirake teşebbüs, teşebbüs aşamasında kalmış iştirak anlamına gelir ve şerikliğe teşebbüs iştirake teşebbüsün bir türü olarak ortaya çıkar.⁷⁹ İştirake teşebbüs, asıl fiilin işlenmesine katkısı bakımından iştirak fiilinin etkisiz olması anlamına gelir.⁸⁰ Bu durumda asıl fiil işlenmemekte, fakat iştirak fiilinin kendisi teşebbüs aşamasında kalmaktadır.⁸¹ Teşebbüse iştiraktan farklı olarak iştirake teşebbüste fail ve şerikte suç işleme iradesi ortaya çıkmakta, fakat fail icra aşamasına geçememektedir. Bu durumda iştirak, suçun hazırlık hareketi olarak nitelendirilir ve (kural olarak) cezalandırılmaz.⁸² Örneğin fail suç işlemekten önce çok kötü hastalandığı için fiili işlemekten vazgeçerse, en azından teşebbüs aşamasına varmış bir fiilden bahsedilemez. Bu durumda şerik iştiraktan dolayı cezalandırılmaz.⁸³ Demek ki, asıl fiilin icrasının başlamaması durumunda bağlılık kuralı engel olduğundan iştirake teşebbüs fiillerinin iştiraktan dolayı cezalandırılması mümkün değildir. Bu tür fiiller, iştirak haricinde ancak bağımsız ceza normlarıyla cezalandırılabilir. ACK md.30⁸⁴, bunun örneğini teşkil eden ve azmettirmeye teşebbüs ve onun

Teşebbüs (Sonuçsuz Kalan Azmettirme), Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, Yıl: 2020, s. 920.

⁷⁷ Frister, Helmut: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, C. H. Beck, Münschen 2018, 29. Kapitel, Rn. 30; Satzger: Doppelvorsatz, s. 515.

⁷⁸ Hirsch, s. 164.

⁷⁹ Bock, s. 599.

⁸⁰ Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar: Strafrecht Allgemeiner Teil (Die Straftat), 6. Auflage, Franz Vahlen, München 2011, Rn. 169.

⁸¹ Letzgus: Vorstufen, s. 119, 26-27.

⁸² İnci, s. 920, 921.

⁸³ Keiler, Johannes/Roef, David: Forms of Participation, in: J. Keiler/D. Roef (editors), Comparative Concepts of Criminal Law, 2nd Editio, Intersentia, Cambridge/Antwerp/Portland, 2016, s. 239.

⁸⁴ “İştirake Teşebbüs” başlığı altında düzenlenen ACK md.30/f.1’e göre, “Her kim, bir başkasını bir cürüm işlemek veya bir cürme azmettirmek için azmettirmeye teşebbüs ederse cürme teşebbüse ilişkin hükümler uyarınca cezalandırılır. Ancak cezası 49’uncu maddenin birinci fıkrası uyarınca

özel bir durumu olan zincirlemeye azmettirmeye teşebbüste olduğu gibi salt iştirak fiillerinin başlı başına haksızlık olarak cezalandırılmasının önünü açan bir hükümdür. Söz konusu hükümle, kural olarak cezalandırılması mümkün olmayan hazırlık hareketi niteliğindeki özel iştirak fiilleri cezalandırılmış olmaktadır.

Teşebbüse iştirakte asıl fiilin icrasının tamamlanamaması veya tamamlanmasına rağmen neticenin gerçekleşmemesi şeklinde başarısızlık yaşanmaktadır. İştirake teşebbüste ise fiilin icrasının başlamaması şeklinde bir başarısızlık yaşanmaktadır. Örneğin, azmettirmeye teşebbüste azmettirenin ortaya koyduğu tüm ikna çabalarına rağmen, failin icraya başlamaması nedeniyle azmettirme başarıya ulaşmamaktadır. Azmettiren, suçun işlenmesi yönünde gerçekleştirdiği ikna faaliyetlerinde çaba göstermiş ve bu konuda hiç tereddüt etmemiştir. Faili ikna yönünde gerçekleştirilen çabalar, azmettirenin iradesi dışındaki nedenlerden dolayı başarıya ulaşmamaktadır.⁸⁵

Şerikliğe teşebbüs, iki başlık altında sınıflandırılabilir: Azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüs.

1. Azmettirmeye Teşebbüs

Şerikliğe teşebbüsün bir türü olan azmettirmeye teşebbüsü (*versuchte Anstiftung*), teşebbüse azmettirmeden, yani teşebbüs aşamasında kalmış suça azmettirmeden ayırmak gerekir.⁸⁶ Teşebbüse azmettirme, teşebbüse iştirakin bir görünüş şekli olan teşebbüse şerikliğin bir türüdür. Azmettirmeye teşebbüs de iştirake teşebbüsün bir görünüş şekli olan şerikliğe teşebbüsün bir türü olarak ortaya çıkar.⁸⁷

indirilir. 23'üncü maddenin üçüncü fıkrası kıyasen uygulanır." Maddenin ikinci fıkrasına göre, "Her kim, bir cürüm işlemeye veya bir kişiyi cürme azmettirmeye hazır olduğunu açıklar, bir başkasının cürüm önerisini kabul eder veya başka birisi ile bunu yapmak üzere anlaşır, aynı şekilde cezalandırılır." Kanun metninin çevirisi için bkz. Yenisey, Feridun/Plagemann, Gottfried: Alman Ceza Kanunu Strafgesetzbuch (StGB), 1. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2009, s. 23-24.

⁸⁵ Yekebaş, s. 112.

⁸⁶ Wessels/Beulke/Satzger, §16, Rn. 878; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 31-32.

⁸⁷ Rengier, , §45, Rn. 17; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 32.

Teşebbüse şerikliğın ortaya çıkış şekillerinden biri teşebbüse azmettirme, yani teşebbüs aşamasına varmış olan azmettirmedir. Teşebbüs aşamasına varmış olan fiile azmettirmenin cezalandırılabilmesi mümkündür. Çünkü asıl fiilin teşebbüs aşamasına varmış olması, yani icrasının başlaması, azmettirenin sorumluluğu için yeterlidir. Diğer bir ifadeyle, fail fiilini teşebbüs aşamasına taşımak suretiyle asgari cezalandırılabilirlik eşiğini geçmiştir.⁸⁸ Teşebbüse azmettirme, asıl fiilin teşebbüs aşamasına varmış olması yeterli kabul edildiği için başarılı azmettirme (*erfolgreiche Anstiftung*) olarak da görülmektedir. Başarılı azmettirmedeki başarıdan maksat, sadece fiilin tamamlanması değildir. Fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmış olması fiilin işlenmesi bakımından azmettirenin bir başarıları olarak kabul edilmektedir.⁸⁹ Örneğin; A tarafından azmettirilen B'nin C'ye ateş ettiği, fakat neticenin gerçekleşmemesi sebebiyle suçun teşebbüs aşamasına varmış olması durumunda B kasten öldürme suçuna teşebbüsten, A kasten öldürme suçuna (teşebbüse) azmettirmeden cezalandırılır. Bu durumda A'nın fiili, iştirak hükümleri kapsamında cezalandırılabilir olduğu için asıl fiilin teşebbüs aşamasına varmış olması, azmettirenin azmettirmeden dolayı sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.⁹⁰ B'nin C'ye ateş etmesi sonucu C'nin ölmesi, yani fiilin tamamlanması durumunda azmettirenin cezalandırılacağından kuşku bulunmamaktadır. Çünkü fail burada fiilini tamamlamış ve kasten öldürmenin neticesi olan ölüm gerçekleşmiştir.⁹¹

Azmettirenin azmettirme kararı neticesinde azmettirme fiilini işlemesine rağmen failin herhangi bir nedenle fiilin icrasına başlamaması şeklinde ortaya çıkan iştirake teşebbüs türüne “azmettirmeye teşebbüs” denir. Azmettirmeye teşebbüste bir kimseyi azmettirmeye yönelik

⁸⁸ Heinrich, §39, Rn. 1362; Letzgus: Vorstufen, s. 118, 119. Rengier, §47, Rn. 6; Tokdemir: Akım Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 32.

⁸⁹ Rengier, §45, Rn. 17; Tokdemir: Akım Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 32.

⁹⁰ Maurach, Reinhart/Gössel, Karl Heinz/Zipf, Heinz: Strafrecht Allgemeiner Teil, Teilband II, 5. Auflage, C. F. Müller, Heidelberg 1978, s. 261; Roxin: Allgemeiner Teil II, §26, Rn 8, 9; Tokdemir: Akım Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 32; Demirel, Muhammed: Suça İştirakte Bağlılık Kuralı, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 337; Letzgus: Vorstufen, s. 118-119; Foster, Nigel/Sule, Satish: German Legal System and Law, 4th Edition, Oxpord University Press, New York, 2010, s. 375; Yekebaş, s. 108-112.

⁹¹ Demirel, s. 337; Tokdemir: Akım Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 32-33.

verilmiş bir karar çerçevesinde icra edilmiş bir azmettirme fiili vardır. Ancak azmettirme sonucu failde suç işleme iradesi oluşmamış veya oluşmasına rağmen fail suçun icrasına hiç başlamamıştır.⁹² Diğer bir ifadeyle, asıl fiilin işlenmemesi nedeniyle azmettirme bakımından bir başarısızlık söz konusudur.

Teşebbüse azmettirmeden farklı olarak azmettirmeye teşebbüste işlenmiş asıl fiilin varlığı eksik kalmaktadır.⁹³ Azmettirmeye teşebbüste kasıtlı ve hukuka aykırı olarak işlenmiş bir fiil bulunmamakta, işlenmesi planlanan fiil teşebbüs aşamasına varmamaktadır.⁹⁴ Azmettirmeye teşebbüs, asıl fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmamış olması nedeniyle azmettirmede özel bir durum olarak yaşanan bir başarısızlık halidir. Belirtmek gerekir ki, bu başarısızlık, şerikliğe teşebbüsün bir türü olarak ortaya çıkar. Yukarıda örnek olarak verilen azmettirme olayında B, suçu işlemeye dair hiçbir faaliyete girişmeden C'yi öldürmekten

⁹² Wessels/Beulke/Satzger, §16, Rn. 879; Heine, Günter/Weißer Bettina: Beihilfe, in: A. Schönke/H. Schröder, Kommentar zum Strafgesetzbuch, 30. Auflage, C. H. Beck, München 2019, §27, Rn. 40; Heinrich, §39, Rn. 1340, 1367; Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 246; Krey/Esser, §47, Rn. 1334; Thalheimer, Karol: Die Vorfeldstrafbarkeit nach §30, 31 StGB, 1. Auflage, Peter Lang, Frankfurt am Main 2008, s. 130; Zipf, s. 145; Dessecker, Axel: Im Vorfeld eines Verbrechens: die Handlungsmodalitäten des §30 StGB, Juristische Arbeitsblätter, 2005, s. 551; Kühl, Kristian: Versuch der Beteiligung, in: K. Lackner/K. Kühl/M. Heger; [fortgeführt], Kommentar Strafgesetzbuch, 29. Auflage, C. H. Beck, München 2018, §30, Rn. 4; Joecks, Wolfgang: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band I (§1-37), 3. Auflage, C. H. Beck, München 2017, §30, Rn. 26; Jäger, Christian: Examens-Repetitorium Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C. H. Beck, Heidelberg 2019, §6, Rn. 283; Köhler, Michael: Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Kapitel, Springer, Hamburg 1997, s. 546; Geppert: §26 StGB, s. 302; Joecks, Wolfgang/Jäger, Christian: Studienkommentar (StGB), 12. Auflage, C. H. Beck, München 2018, §30, Rn. 2; Schröder, s. 290; Vogler, Theo: Versuch und Rücktritt bei der Beteiligung mehrerer an der Straftat, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 98/2, Jahrgang: 1986, s. 343; Thalheimer, s. 130; Putzke, Holm: Der strafbare Versuch, Juristische Schulung, Jahrgang: 2009, s. 1087.

⁹³ Hilgendorf, Eric/Valerius, Brian: Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, C. H. Beck, München, 2015, §10, Rn. 119; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 33.

⁹⁴ Heinrich, §39, Rn. 1364; Schmidt, Rolf: Strafrecht Allgemeiner Teil (Grundlagen der Strafbarkeit; Auf Baud es strafrechtlichen Gutachtens), 14. Auflage, R.S, Grasberg bei Btmen 2015, §26, Rn. 1093.

vazgeçerse veya suçu işlemeye yönelik tüm hazırlığını yapmasına rağmen fiilin doğrudan doğruya icrasına başlamazsa A'nın azmettirmeden dolayı cezalandırılması mümkün değildir. Çünkü ne suçu işlemekten vazgeçen faile ne de azmettiren objektif olarak isnadı mümkün bir (asıl) fiil bulunmaktadır. Bu durumda, iştirak hükümleri kapsamında değerlendirilebilecek bir fiilden de bahsedilemez. Netice itibariyle, asıl fiilin işlenmediği böyle bir durumda, azmettirmenin iştiraktan dolayı cezalandırılması mümkün değildir.⁹⁵ Örnek olaydan da anlaşılacağı üzere, azmettirmeye teşebbüs iştiraktan dolayı cezalandırılmaz.

Türk hukukunda, bu fiilin cezalandırılmasına yönelik TCK'da herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Alman hukukunda ise, teşebbüs sorumluluğu kapsamında iştirake teşebbüs başlığı altında bağımsız bir ceza normuyla meselenin çözülmesi yolu tercih edilmiştir (ACK md.30/f.1). Gerek doktrinde gerekse içtihatlarda (zincirleme) azmettirmeye teşebbüs bağımsız bir ceza normuyla yaptırım altına alınmıştır.⁹⁶

Alman hukukunda azmettirmeye teşebbüs, iştirakin ön alanında bir hazırlık hareketi olarak işlenen ve cezalandırılabilirliği bu alanda hukuksal değerlere yönelik gerçekleşen özel tehlikeye dayandırılan bir fiil olarak kabul edilmektedir. Bundan hareketle, azmettirmeye teşebbüs, iştirakin ön alanının cezalandırıldığı (özel) durumlardan biri olarak kabul edilmektedir. Birden fazla kişinin iştirak ettiği hazırlık hareketlerinin cezalandırıldığı aşamaya “iştirakin ön alanı (*Vorstufen der Beteiligung*)” denir.⁹⁷ Azmettirmeye teşebbüste ise, haksızlık içeriği bağlılık kurallarıyla açıklanamayan özel nitelikte bir hazırlık hareketinin cezalandırılmasının, ceza hukukunun koruma fonksiyonu ile öne çekilmesi durumu vardır.⁹⁸ Özetle, azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilirliği, ön alanın

⁹⁵ Yekebaş, s. 71. Aynı yönde bkz. İnci, s. 921.

⁹⁶ Selter, s. 281; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 33..

⁹⁷ Geppert, Klaus: Die versuchte Anstiftung (§30 Abs.1 StGB), Juristische Ausbildung, Heft: 10, Jahrgang:1997, s. 547.

⁹⁸ Bloy, Rene: Grund und Grenzen der Strafbarkeit der misslungenen Anstiftung, Juristische Rundschau, Heft: 12, Jahrgang: 1992, s. 494. Makalenin Türkçe çevirisi için bkz. Tokdemir, Sercan (çeviren): Akim Kalmış Azmettirmede Cezai Sorumluluğun İlke ve Sınırları-Aynı Zamanda Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesinin Kararının Tartışılması (OLG Hamm V. 22.10.1991 - L Ws 249/91)-, ERÜHFD, C. XIX, S. 2, 2024, 1133 vd.

cezalandırılabilir olduğundan hareketle hukuksal değerlerin tehlikeye girmesine dayandırılır.⁹⁹

Doktrinde azmettirenin işlediği fiilin (azmettirmenin) hukuksal değerlere yönelik teşkil ettiği tehlikelilik temelinde azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasının nedenlerine ilişkin “konspiratif tehlike” ve “olay üzerinde hâkimiyet kaybının tehlikeliliği” olmak üzere temelde iki görüş ileri sürülmüştür.¹⁰⁰

Alman hukukunda azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasının sebebi olarak ileri sürülen konspiratif tehlike görüşü, iştirakin ön alanında birden fazla kişinin iradesinin birbirine bağlanmasından doğan (özel) tehlikeliliğe dayandırılır.¹⁰¹

Baskın görüş, hukuksal değerlerin tehlikeye girmesine yol açmak suretiyle olay üzerinde kontrol kaybının (*Kontrollverlust über das*

⁹⁹ Jakobs, Günther: Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 97/4, Jahrgang: 1985, s. 752; Murmann, Uwe: Versuch der Beteiligung, in: H. Satzger/W. Schluckebier/G. Windmaier, [Herausgeber], Kommentar zum Strafgesetzbuch, 4. Auflage, Carl Heymanns, Cologne 2018, §30, Rn. 1; Letzgus: Vorstufen, s. 127 vd.; LG Zweibrücken, Urteil vom 17.12.2001-4024 Js 4536/01: Versuchte Anstiftung-Bestimmtheit der Haupttat, Neue Zeitschrift für Strafrecht Rechtsprechungsreport, 2002, s. 136; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 35. Azmettirmeye teşebbüsün iştirakin ön alanı olarak cezalandırılabilirliğine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirme, s. 160-164.

¹⁰⁰ Jakobs, s. 765, dn.19; Rogall, Klaus: Bemerkung zum Versuch der Beteiligung, in: Paeffgen/Böse/Kindhäuser (Herausgeber), Strafrechtswissenschaft als Analyse und Konstruktion. Festschrift für Ingeborg Puppe, Duncker & Humblot, Berlin 2010, s. 872; Thalheimer, s. 11; Bloy, s. 493; Stratenwerth/Kuhlen, Rn. 170; Durl, Robert: Kettenbeteiligungsversuch (Der Versuch mittelbarer Beteiligung am Straftaten), Österreich, Wien 2019, s. 407; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 35. Doktrinde ayrıca “azmettirenin ahlakının kötülüğü”, “haksızlık anlaşması” ve “varsayımsal bağlılık kuralı” gibi görüşler ileri sürülmüştür. Görüşler hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirme, s. 164-178.

¹⁰¹ Roxin: §30 StGB, s. 170-171; Schröder, s. 289; Kühl, Kristian: Grundfälle zu Vorbereitung, Versuch, Vollendung und Beendigung, Juristische Schulung, Heft: 12, Jahrgang: 1979, s. 875; Murmann, §30, Rn. 1. Görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirme, s. 164-170; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 35.

Geschehen) gerçekleşmesi görüşüdür.¹⁰² Bu görüşe göre, bir kimseyi azmettirmekle olay üzerinde hâkimiyet (kontrol) kaybı gerçekleşmekte ve azmettiren kriminal olayı elinden çıkarmaktadır.¹⁰³ Azmettiren, azmettirme yönünde gerçekleştirdiği ikna faaliyetleriyle elinden geleni yapmıştır.¹⁰⁴ Hâkimiyet kaybı görüşüne göre, olay üzerinde kontrol kaybının gerçekleşmesiyle bağımsız ve artık üzerinde hâkimiyetin kurulamayacağı nedensellik süreci azmettiren tarafından başlatılmıştır.¹⁰⁵ Azmettiren tehlikeli kriminal bir süreç başlatarak, olayı elinden çıkarmıştır. Böylece azmettiren, işlenmesine devam edilebilirliği her zaman imkân dâhilinde olan fiilin işlenmesinde kendi katkısı olmayacak şekilde olayı elinden çıkarmıştır.¹⁰⁶ Nihayetinde kriminal olayın azmettirenin elinden çıkmasıyla hukuksal değerlere yönelik tehlike gerçekleşmiş olur.¹⁰⁷

Azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilirliğinin, azmettirmenin başlı başına haksız bir fiil olduğunu göz önünde bulundurmak suretiyle olay üzerinde hâkimiyet kaybıyla gerçekleşen tehlikelilik görüşüne dayandırılması gerektiği kanaatindeyiz. Azmettiren, azmettirmeye teşebbüs etmekle, elinden geleni yapmış, faili ikna etme yönünde tüm gayretini ortaya koymuş ve olayı elinden çıkarmak suretiyle tehlikeli kriminal süreci başlatmıştır. Kısacası azmettiren açısından, klasik ifadeyle “ok yaydan çıkmıştır”. Azmettirenin başlattığı kriminal süreç, iştirakin ön alanında hukuksal değerlere yönelik artık tehlike teşkil etmektedir. Bu tehlike, asıl fiil işlenmese bile azmettirmenin başlı başına

¹⁰² Kretschmer, Joachim: Anforderungen an versuchte Anstiftung, Neue Zeitschrift für Strafrecht, Jahrgang: 1998, s. 401; Camargo, Beatriz Correa: Der Anstiftungsversuch im Deutschen Strafrecht, Revista da Faculdade de Direito da Universidade de São Paulo, v. 110, 2015, s. 738; Kühl: Grundfälle, s. 875; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 547; Eisele, Jörg: Strafrecht AT (Versuchte Anstiftung zu einem Verbrechen gegenüber einem verdeckten Ermittler), Juristische Schulung, Jahrgang: 2019, s. 1029. Görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirme, s. 170-173.

¹⁰³ Kühl: Grundfälle, s. 875; Murmann: §30, Rn. 1.

¹⁰⁴ Roxin: §30 StGB, s. 170; Eisele, s. 1029.

¹⁰⁵ Camargo, s. 739; Eisele, s. 1029; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 36.

¹⁰⁶ Rengier: AT, §47, Rn. 8; Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 5, 8, 12; Camargo, s. 751.

¹⁰⁷ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 547; Kretschmer, s. 401; Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 36.

haksızlık teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Bu haksızlık, azmettirmeye teşebbüsü cezalandıran bağımsız bir ceza normuyla bertaraf edilebilir.

Bu görüş temelinde ACK'da bağımsız bir ceza normuyla cezalandırılabilirliği kabul edilen, doktrinde ve içtihatlarda baskın görüşün cezalandırmaktan yana olduğu azmettirmeye teşebbüs fiilinin yaptırım altına alınmasına ilişkin TCK'da herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Türk hukukunda azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasına yönelik 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu'ndaki (ETCK)¹⁰⁸ kanun boşluğu mevcut TCK'da varlığını devam ettirmiştir. Kanaatimizce, başta Almanya olmak üzere mukayeseli¹⁰⁹ hukukta birçok ülkede cezalandırmaya layık görülen azmettirmeye teşebbüs fiilinin, bizim de savunduğumuz olay üzerinde hâkimiyet kaybı görüşü temelinde, kanunun genel hükümleri kapsamında bağımsız bir ceza normuyla ve sadece belli ağırlıktaki fiiller bakımından cezalandırılması gerekir. Olması gereken hukuk bakımından, genel hükümlerde sınırlı cezalandırma formülüyle, bu fiilin cezalandırmaya layık görülmesidir. Bununla birlikte, infaz rejimimizin karnesinin iyi olmaması ve yargı üzerinde yol açacağı iş yükü gibi pratik gerekçelerden dolayı, özellikle kasten öldürme ve yalan tanıklık suçları bakımından belli suç tipleri özelinde bu fiilin cezalandırılması Türk hukuku için önemli bir gelişme olacaktır.¹¹⁰

¹⁰⁸ 01.03.1926 tarih, 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu (RG. 13.03.1926/320).

¹⁰⁹ Azmettirmeye teşebbüsün mukayeseli hukukta cezalandırılabilir olduğu hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir, Akim Kalmış Azmettirme, s. 339-411.

¹¹⁰ Azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasına yönelik öneriler hakkında detaylı bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirme, s. 438-468. Türk hukukunda ön alanda işlenen hazırlık hareketlerinin cezalandırılmasıyla cezalandırılabilirliğin genişlemesine ihtiyatlı yaklaşmak gerektiği; önemli-önemsiz, yakın-uzak her türlü tehlikenin cezalandırılmasının hukuk devletinden polis devletine doğru daha büyük bir tehlikenin ortaya çıkabileceği; azmettirmeye teşebbüsün tehlikeli bir hazırlık hareketi olarak cezalandırılması durumunda ispat probleminin gündeme gelebileceği ve çoğu kez bir tanığı bile bulunmayan azmettiren ile fail arasında gerçekleşen azmettirmeye teşebbüsün ispatlanmasının kolay olmadığı ileri sürülmüştür. Bkz. İnci, s. 973. “Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin bile göz ardı edildiği ülkemizde cezalandırma safhasını bir adım öne çekmenin ve bunu genel hüküm olarak ceza kanunumuza koymanın” isabetli olmayacağı hakkında bkz. Özkan, s. 229. AFM'nin kararına konu olan bir olayda, tamamlanmış zincirleme azmettirme fiilinin ispat edilemediği bir durumda iddianamenin konu olarak tüketilmesi için teşebbüs aşamasında kalmış zincirleme

2. Yardım Etmeye Teşebbüs

İştirake teşebbüsün bir diğer türü yardım etmeye teşebbüstür. “Teşebbüse yardım etme” ile neticesiz/başarısız yardım etme olarak da nitelendirilen “yardım etmeye teşebbüs” birbiriyle karıştırılmamalıdır.¹¹¹

Azmettirmede olduğu gibi şeriklik statüsünde bir iştirak şekli olarak yardım etmede de bağlılık kuralı aranır. Kasten ve hukuka aykırı olarak işlenen bir fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmasıyla teşebbüse yardım etme yani teşebbüs aşamasında kalmış yardım etme söz konusu olur. Teşebbüs derecesinde bir haksızlık işlendiğinden yardım etmenin iştiraktan dolayı cezalandırılabilmesi mümkündür. Teşebbüse yardım, teşebbüse iştirakin bir alt başlığı olan teşebbüse şerikliğin bir türü olarak ortaya çıkar.¹¹² Asıl fiil, teşebbüs aşamasında kaldığından teşebbüse yardım etme fiilinin cezalandırılması mümkündür. Örneğin A, C’yi öldürmeye karar veren B’nin mevcut suç işleme kararını kuvvetlendirir veya hapiste iken ona bakacağı vaadinde bulunur. B, C’yi öldürmek için suçun icra hareketlerine başlar; ancak polisin müdahale etmesi veya kurşunun C’ye isabet etmemesi nedeniyle suç tamamlanamaz. B, kasten öldürme suçuna teşebbüsten; A, kasten öldürme suçuna (teşebbüse) yardım etmekten dolayı sorumlu olur.¹¹³

Asıl fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmamış olması durumunda yardım etmeye teşebbüs söz konusu olur.¹¹⁴ Yardım etmeye teşebbüs, iştirake teşebbüs başlığı altında şerikliğe teşebbüsün bir türü olarak ortaya çıkar.¹¹⁵ Yukarıda teşebbüse yardım etme konusunda verilen örnek olayda B, kendisine verilen destekten olumsuz etkilense bile C’yi öldürmekten vazgeçse ve icra hareketlerine hiç başlamazsa,

azmettirmenin de değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İspat problemi hakkında detaylı bilgi için bkz. LG Dortmund: BGH, 30.04.2009-4 StR 60/09, karar için bkz. <https://www.hrr-straftrecht.de/hrr/4/09/4-60-09.php> (12.02.2022).

¹¹¹ Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, Rn. 749.

¹¹² Heinrich, §39, Rn. 1362.

¹¹³ İnci, s. 921.

¹¹⁴ Koca/Üzülmez, s. 511.

¹¹⁵ Heinrich, §39, Rn. 1362.

bağlılık kuralı engel olduğu için A'nın yardım etmeden dolayı cezalandırılabilmesi mümkün değildir.¹¹⁶

Alman hukukunda yardım etmeye teşebbüs, cezalandırmaya layık bir fiil olarak görülmemiş ve iştirake teşebbüse ilişkin hükmün (ACK md.30) kapsamında yaptırıma bağlanmamıştır.¹¹⁷ Ceza hukuku anlamında önemsiz bir fiil işlendiği gerekçesinden hareketle, yardım etmeye teşebbüsün cezalandırmaya layık bir fiil olmadığı ileri sürülmüştür.¹¹⁸ Yardım etmeye teşebbüste hukuksal değerlere yönelik cezalandırılabilir tehlikeden bahsedilemez. Ceza hukukunun görevi, daha az önem arz eden objektif tehlikesizlik durumlarına müdahale etmemektir. Yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılması, ceza hukukunun görev alanı dışına çıkmak anlamına gelir.¹¹⁹

İştirakin ön alanında gerçekleşen yardım etmeye teşebbüs fiilinin yol açtığı tehlikeyle ortaya çıkan haksızlığın ceza hukukunun müdahalesini gerektirecek boyutta/ağırlıkta olmadığı kanaatindeyiz. Yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılması durumunda, cezalandırılabilir hazırlık hareketleri alanı aşırı genişletilmiş ve ceza hukukunun görev alanının sınırları dışına çıkmış olur. Ayrıca, azmettirmeye teşebbüste olduğu gibi burada hukuksal değerleri tehlikeye sokan nedensel sürecin yardım eden tarafından başlatılmasından bahsedilemez. Çünkü asıl fiilin işlenmesinin ilk etken sebebi yardım etme şeklindeki katkı olmadığı gibi, faili harekete geçiren kişi de yardım eden değildir. Yardım etmede fiili işleme kararını alan kişinin, bu fiiline sadece katkı sunulmaktadır. Bu katkının başarısız olması, yardım edenin

¹¹⁶ İnci, s. 921-922.

¹¹⁷ Kühl: Allgemeiner Teil, §20, Rn. 246; Heinrich, §39, Rn. 1367; Fischer, §27, Rn. 29; Stratenwerth/Kuhlen, s. 261; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552. Yardım etmeye teşebbüs, nasyonal-sosyalist ideolojinin ekili olduğu dönemde 29.05.1943 tarihli “Ceza Hukukunu Uyarlama Kanunu” ile cezalandırılabilir bir fiil olarak kabul edilmişti. Bkz. Thalheimer, s. 130. 1953 yılında ceza kanununda yapılan değişiklikte yardım etmeye teşebbüsü cezalandıran hüküm ilga edilmişti. Bkz. Joecks, §30, Rn. 7. Yardım etmeye teşebbüs, bu hüküm kapsamında cezalandırılabilir olmadığından, bu cezasızlık durumunun zincirleme yardım etmeye teşebbüs içinde de geçerli olduğunu ifade etmek gerekir.

¹¹⁸ Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 34.

¹¹⁹ Busch, Jost.-Dietrich: Die Strafbarkeit der Erfolgtlosen Teilnahme und die Gesichte des 49a StGB, (Rechts und Staatswissenschaftlichen Fakultät zu Marburg) Marburg 1964, s. 100-101; Demirel, s. 354.

olay üzerinde hâkimiyet (kontrol) kaybı yaşadığı anlamına gelmemektedir.

B. Zincirleme Şerikliğe Teşebbüs ve Görünüş Şekilleri

Kanuni tipte tanımlanan ve fail tarafından gerçekleştirilen haksızlık sebebiyle şerikin sorumluluğu, fail ile kişisel irtibatını sağlayan bağıllık kuralına dayanır. Bu şekilde, faillik sıfatını taşımayan kişiler işlenen haksızlıktan sorumlu olmuş olur.¹²⁰

Şerikin failin işlediği fiilden sorumlu olabilmesi için niceliksel ve niteliksel bağıllık kuralının şartlarının gerçekleşmesi gerekir. Bağıllık kuralının niceliksel sonucu, bu fiilin en azından teşebbüs aşamasına varmasını gerektirir. Fiil her ne kadar teşebbüs aşamasında kalsa bile, ortada gerçekleşmiş bir haksızlık vardır.¹²¹ Bağıllık kuralının niteliksel sonucu, fail tarafından kasten ve hukuka aykırı bir fiilin işlenmesini gerektirir.¹²²

TCK md.40'ta, bağıllık kuralı açıkça düzenlenmiş ve şeriklerin gerçekleşen haksızlıktan sorumluluğu için fiilin, en azından teşebbüs aşamasına varması, kasten ve hukuka aykırı olarak işlenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²³ ACK'da ise bağıllık kuralı açıkça düzenlenmemiş, fakat azmettirme ve yardım etmeye ilişkin hükümlerde failin kasıtlı ve hukuka aykırı olarak fiili işlemesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Asıl fiil teşebbüs aşamasına varmamışsa cürümlerde cezalandırılabilirliği açıkça kabul edilen azmettirmeye teşebbüs durumunda olduğu gibi şerikliğe teşebbüs söz konusu olur.¹²⁴

Azmettirme ve yardım etmenin cezalandırılabilmesi için aranan bağıllık kuralı zincirleme şeriklik için de geçerlidir.¹²⁵ Dolayısıyla, fail tarafından kasten ve hukuka aykırı olarak işlenmiş ve en azından teşebbüs aşamasına varmış bir asıl fiilin olmaması durumunda, şerikliğinin cezalandırılması kural olarak mümkün değildir. Bu durumda teşebbüs aşamasında kalmış şeriklik (şerikliğe teşebbüs) söz konusu olur. Asıl

¹²⁰ Koca/Üzülmez, s. 485; Özgenç: Suça İştirak, s. 142; Özgenç: Genel Hükümler, s. 628, 629; Özgenç: Gazi Şerhi, s. 525.

¹²¹ Akbulut, s. 192; Satzger: Doppelvorsatz, s. 515.

¹²² Geppert: §26 StGB, s. 300, 301; Satzger: Doppelvorsatz, s. 515.

¹²³ Koca/Üzülmez, GH, s. 485; Akbulut, s. 168–169.

¹²⁴ Hirsch, s. 621; Keiler, s. 164.

¹²⁵ Hecker, s. 486.

fiilin hazırlık hareketi olan şerikliğin başlı başına haksızlık teşkil etmesinden dolayı cezalandırılabilirliği için ceza kanununda müstakil norm/normlara ihtiyaç vardır. ACK md.30/f.1 kapsamında azmettirmeye teşebbüs fiilinin cezalandırılabilirliğinin kabul edilmesi bunun bir örneğini teşkil etmektedir. Aynı durum zincirleme şeriklik için de geçerlidir. Zincirleme şerikliğin cezalandırılması, şerikliğin cezalandırılabilirliğine ilişkin kurallara tabidir. Aksi halde “zincirleme şerikliğe teşebbüs”¹²⁶ söz konusu olur. Zincirleme şerikliğe teşebbüsün

¹²⁶ Niceliksel bağlılık kuralı, şerikin sorumluluğu için asıl fiilin suç yolunda hangi aşamaya kadar varması gerektiği noktasında bir fonksiyon icra eder. Bu fonksiyonu bağlamında fiilin icrasına başlanmış olmasından “tamamlanmış şeriklik (*erfolgreiche Teilnahme*)” ve başlanmamış olmasından “tamamlanmamış şeriklik (*erfolglose Teilnahme*)” kavramları türetilmektedir. Bkz. Rengier, §45, Rn. 17, 18; Demirel, s. 340. Doktrinde (zincirleme) şerikliğe teşebbüse ilişkin kavramsal tartışma, şerikliğe teşebbüsün türlerinden azmettirmeye teşebbüs (*versuchte Anstiftung*) ve onun özel bir durumu olan zincirleme azmettirmeye teşebbüs (*versuchte Kettenanstiftung*) için de yapılmaktadır. Akim kalmış/kalan ve teşebbüste kalmış/kalan ayırımı çerçevesinde yapılan tartışmalarda teşebbüs aşamasında kalmış azmettirme/azmettirmeye teşebbüs ve teşebbüs aşamasında kalmış zincirleme azmettirme/zincirleme azmettirmeye teşebbüs kavramları daha çok tercih edilmektedir. Kanaatimizce, azmettirmeye teşebbüsün sonuçsuz/tamamlanmamış azmettirme olduğu açıktır. Azmettirmenin herhangi bir nedenle tamamlanmadığını/başarısız kaldığını ifade etmek için akim kalmış azmettirme kavramının kullanılması haklı görülebilir. Ancak asgari ceza sorumluluğunu hem kavramsal hem de ceza hukuku tekniği bakımından en iyi ifade eden kavram teşebbüs kavramıdır. Bu itibarla, akim kalmış (zincirleme) azmettirme yerine (zincirleme) azmettirmeye teşebbüs veya teşebbüste kalmış (zincirleme) azmettirme kavramlarının kullanılması ceza hukuku tekniği açısından daha doğru ve isabetli tercihlerdir. Türk hukukunda azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilirliği meselesine ilişkin doktrinde yapılan açıklamalarda akim kalan/kalmış azmettirme, neticesiz azmettirme, sonuçsuz azmettirme ve etkisiz azmettirme gibi kavramlar daha çok tercih edilmektedir. Bunun yanında azmettirmeye teşebbüs veya teşebbüs aşamasında kalmış/kalan azmettirme kavramları da kullanılmaktadır. Kavramsal tercihler için bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 748; Özgenç: Gazi Şerhi, s. 529; Hakeri, Hakan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 27. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 547; Kapusuzoğlu, Beril Taşkın: Suça İştirakte Bağlılık Kuralı, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 96; Mahmutoglu, Fatih Selami/Serra, Karadeniz: Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, 1. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2017, s. 901; Soyaslan,

cezalandırılması için bağımsız hüküm veya hükümlerin düzenlenmesi gerekir. ACK md.30/f.1’de zincirleme azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılması, bunun örneğini teşkil etmektedir.

Zincirleme şerikliğe teşebbüs azmettirme ve yardım etme bakımından çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

1. Azmettirme Bakımından Görünüş Şekilleri

Zincirleme şerikliğe teşebbüs azmettirme bakımından üç şekilde ortaya çıkabilir: Azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs, azmettirmeye teşebbüse azmettirme ve azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüs.¹²⁷

Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 505; Demirel, s. 342; Akbulut, s. 195; Özbek Veli Özer/Doğan Koray/Bacaksız Pınar: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 521; Özkan, s. 167; Demirbaş, GH, s. 520-521; İnci, s. 924, dn. 23; Mahmutoğlu, s. 92; Aydın, s. 171-172; Evik, Vesile Sonay: Suça İştirakte Yardım Edenin Ceza Sorumluluğu, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 173; Öztürk/Erdem, s. 425. Türk ve Alman hukukunda azmettirmeye teşebbüse ilişkin kavramsal tartışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akım Kalmış Azmettirme, s. 187-194. Başarısız/neticesiz/akım kalmış şerikliği ifade ederken şerikliğe teşebbüs kavramını kullanmak ceza hukuku tekniği bakımından daha yerinde bir tercih olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca akım kalmış/kalma sonuçsuz, neticesiz veya etkisiz anlamlarında kullanılmakta ve kavrama sadece genel anlamlar yüklenmektedir. Ceza hukukunda akım kalmanın anlamı sonuçsuz, neticesiz veya etkisiz gibi genel ifadelerle sınırlandırılmamalıdır. Bu anlamda, akım kalmış (zincirleme) şeriklik kavramının, ceza hukuku bakımından (zincirleme) şerikliğe teşebbüsü veya teşebbüs aşamasında kalmış (zincirleme) şerikliği de ifade ettiğini söylemek mümkündür.

¹²⁷ Doktrinde cürüm anlaşmasına azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilirliği de tartışılmıştır. A’nın, B’yi C ile birlikte D’yi öldürmeye ikna ettiği bir olayda, B veya C fiili işlemeyi kabul etmezse veya her ikisi fiilin işlenmesi üzerinde anlaşır, fakat fiil işlenmezse ilk durumda cürüm anlaşmasına azmettirmeye teşebbüs, ikinci durumda cürüm anlaşmasına azmettirme gerçekleşir. ACK md.30/f.1’de sadece (zincirleme) azmettirmeye teşebbüs cezalandırıldığı için cürüm anlaşmasına azmettirmeye teşebbüs cezalandırılmaz. Jescheck ve Schönke/Schröder, failler arasında anlaşmanın gerçekleşmiş olması şartıyla (ikinci durumda)

a. Azmettirmeye Azmettirmeye Teşebbüs

Azmettirmeye azmettirmeye teşebbüste (*versuchte Anstiftung zur Anstiftung*) zincirin ilk basamağında başarısızlık gerçekleşir. Azmettirme açıklaması¹²⁸ aracı azmettirene ulaşmamış olabilir. Aracı azmettiren asıl azmettirenin suç teklifini reddetmiş olabileceği gibi hâlihazırda zaten azmettirme kararını almış da olabilir.¹²⁹ Örneğin A, C'yi D'yi öldürmeye azmettirsün diye B'yi azmettirmek ister, fakat A, B'de C'yi azmettirme kararının oluşmasında başarılı olamaz.¹³⁰ Zincirleme şerikliğe teşebbüsün bu görünüş şeklinde failin azmettirilmesi aşamasına geçilmeden aracı

cürüm anlaşmasına azmettirmenin cezalandırılabilir olduğunu kabul etmektedirler. *Maurach* ise, hukuksal değerlerin tehlikeye girmesine uzak olduğu için bu fiili cezalandırmaya layık görmemektedir. Bkz. aktaran Busch: Zur Teilnahme, s. 249-250. Baskın görüş, ACK md.30/f.2'deki fiillere, dolayısıyla cürüm anlaşmasına azmettirmenin cezalandırılabilir olduğu yönündedir. Bkz. Murmann, §30, Rn. 32; Kretzschmar, Lutz: Die versuchte Teilnahme im Geltenden und zukünftigen Recht, Justus-Liebig-Universität, Giessen 1975, s. 100.

¹²⁸ Azmettirme açıklaması, “azmettirmeye teşebbüs hareketinin azmettiren tarafından açıklanması” anlamına gelir. Azmettirme açıklamasıyla, azmettiren faile işlenmesini istediği suç hakkında bilgi vermeye başlar ve onu ikna etmeye yönelik çabalara girişir, yani azmettirmeye teşebbüsü oluşturan davranışlar ortaya koyar. Bkz. Roxin: §30 StGB, s. 171; Tokdemir, Akim Kalmış Azmettirme, s. 275.

¹²⁹ Kroß, s. 251; Busch: Zur Teilnahme, s. 249. Alman hukukunda zincirleme şerikliğe teşebbüsün bir görünüş şekli olarak azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Zincirleme Azmettirme, s. 37 vd.

¹³⁰ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 551; Schröder, s. 293; Thalheimer, s. 62; OLG Hamm, Urteil vom 22.10.1991 – 1 Ws 249/91, 16. Karar için bkz. <https://beck-online.beck.de/Bcid/Y-300-Z-BECKRS-B-1991-N-00345> (30.07.2019; Joecks, §30, Rn. 69; Busch: Zur Teilnahme, s. 245; Murmann, §30, Rn. 11. Azmettirmeye azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilir olmadığı hakkında bkz. Kretzschmar, s. 111; Joecks, §30, Rn. 40, 69. Kararın çevirisi için bkz. Tokdemir, Sercan (çeviren), 22.10.1991 tarihli ve 1 Ws sayılı Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararı (Zincirleme Azmettirmeye Teşebbüste Azmettirilen Fiilin Yeterince Somutlaştırılması), YBHD- (Prof. Dr. M. Fatih Uşan'a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı), Sayı: 2022/2, Yıl: 7, s. 1777-1785; Durl, s. 405, dn. 940. Kararın değerlendirilmesi hakkında bkz. Tokdemir: Akim Kalmış Azmettirmede Cezai Sorumluluğun İlke ve Sınırları, s. 1152.

azmettirmede süreç biter ve azmettirme zincirinde bir başarısızlık gerçekleşir.

b. Azmettirmeye Teşebbüse Azmettirme

Zincirleme şerikliğe teşebbüs, azmettirmeye teşebbüse azmettirme (*Anstiftung zur versuchte Anstiftung*) şeklinde gerçekleşebilir. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmede bir kimse, önce bir başkasını suç işlemeye azmettirmesi için azmettirir. Yani aracı azmettirenin azmettirmeye ikna eder ve azmettirme tamamlanır. Ancak faili azmettirecek olanın (aracı azmettirenin) azmettirmesi teşebbüs aşamasında kalır. Örneğin A, B'yi C'yi azmettirmeye ikna eder, fakat B'nin azmettirmesi başarısız olur. Bu durumda A'nın azmettirmeye teşebbüsten sorumluluğu cihetine gidilebilir.¹³¹ Çünkü A'nın azmettirmesi başarıya ulaşmıştır. Ancak başarısızlık ikinci azmettiren B'nin C'yi azmettirmesinde gerçekleşmiştir.¹³²

Azmettirmeye teşebbüse azmettirmede, azmettirmenin başarısız olması azmettirme zincirindeki aracı azmettirenin kaynaklanır. Zincirdeki asıl azmettirenin talimatları üzerine harekete geçirilen aracı azmettiren, faili azmettirmeye teşebbüs eder. Ancak failin fiili en azından teşebbüs aşamasına varmadığından azmettirme başarısız olur. Örneğin, aracı azmettirenin teklifi üzerine fail fiili işleme kararını alır, fakat fiile hazırlık aşamasında bu fiili işlemekten vazgeçmiş olabilir.¹³³ Fail, aracı azmettirenin suç işleme teklifini reddedebilir veya fiili işlemeyen önce polis tarafından yakalanabilir. Örneğin A, B'yi profesyonel bir tetikçiyi temin etmeye azmettirir. B, tetikçiyi fiili işlemeye azmettirdiğinde tetikçi

¹³¹ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 551; Joecks: §30, Rn. 40, 69; Busch: Zur Teilnahme, s. 249; Murmann: §30, Rn. 27; Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 31; Beckemper, Katharina/Cornelius, Kai: Versuch der Beteiligung, in: Bernd von Heintschel-Heinegg [Herausgeber], Kommentar Strafgesetzbuch, 3. Auflage, C. H. Beck, München 2018, §30, Rn. 12; Thalheimer, s. 62; Kretschmar, s. 96-97; Tokdemir: Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararı, s. 1777 vd.; Lüthke, s. 47, 69; Kroß, s. 251; Schröder, s. 290; Durl, s. 405, dn. 940, 941.

¹³² Murmann, §30, Rn. 12.

¹³³ Selter, s. 287.

teklifi reddetse veya kabul etse bile önceden polis tarafından yakalansa A da B gibi azmettirmeye teşebbüsten sorumlu olur.¹³⁴

Fail, fiili işlemeye henüz hazır olmadığını açıklayarak suç teklifini reddedebilir. A'nın B'yi C'yi öldürmeye azmettirdiği bir olayda A'nın teklifini iyice anlayan ve azmettirmeye hazır olduğunu açıklayan B, bunu bir üçüncü kişiden ister. Ancak üçüncü kişi ikna olsa dahi bunu yapmaya hazır olmadığını söyler. Burada A'nın kasten öldürmeye azmettirmeye teşebbüse azmettirmeden sorumlu olması gerektiği ileri sürülmüştür.¹³⁵ B, A'ya C'yi öldürmeye azmettirmeye hazır olduğunu açıkladığı için ACK md.30'un ikinci fıkrasında düzenlenen suç işlemeye hazır olduğunu açıklamaya azmettirmeden ve suç işlemeye hazır olduğunu açıkladığından suç işlemeye hazır olduğunu açıklamaya teşebbüsten sorumlu olur. Kanaatimizce iki fiil arasında fikri içtima yapılarak işlenen en ağır fiilden dolayı B'nin sorumluluğunun tayin edilmesi gerekir.

Doktrinde, azmettirmeye teşebbüse azmettirme durumu, asıl azmettirenin azmettirmesi bir başka azmettirenin azmettirilmesiyle sonuçlandığı için başarılı zincirleme azmettirme (*erfolgrecihe Kettenanstiftung*) olarak da kabul edilmektedir.¹³⁶ Azmettirmeye teşebbüse azmettirme, zincirleme azmettirmeye teşebbüsün türlerinden “neticesiz zincirleme azmettirme (*erfolglose Kettenanstiftung*)”¹³⁷ olarak

¹³⁴ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 551.

¹³⁵ Dreher, Eduard: Grundsätze und Probleme des §49a StGB, Goltdammer's Archiv für Strafrecht, Jahrgang: 1954, s. 13.

¹³⁶ Murmann, §30, Rn. 12.

¹³⁷ Neticesiz zincirleme azmettirme, neticesiz azmettirmenin (*erfolglose Anstiftung*) özel bir türüdür. Failin fiili işleme kararını aldığı, fakat fiilin teşebbüs aşamasına varmadığı azmettirmeye teşebbüs türüne neticesiz azmettirme denir. Neticesiz azmettirmede, azmettiren, faile fiil işleme kararını aldırma başarılı olur, fakat başka nedenlerle (örneğin fail fiili işlemekten vazgeçtiği için veya polis tarafından yakalandığı için) teşebbüsten önceki aşamada, yani iştirakin ön alanında (azmettiren için) bir başarısızlık durumu gerçekleşir. Neticesiz azmettirmede, azmettiren, faile fiili işleme kararını aldıracağı için ilk başta başarılı olur, fakat en azından teşebbüs aşamasına varmış bir fiilin yokluğundan dolayı bir başarısızlık gerçekleşir. Örneğin; A'nın B'yi, C'yi öldürmeye azmettirdiği bir olayda, fiili işleme kararını alan B'nin, C'nin evini bulamadığı için fiili işlemekten vazgeçmesi durumunda en azından teşebbüs aşamasına varmış bir fiilden bahsedilemez. Neticesiz azmettirme hakkında detaylı bilgi için bkz. Tokdemir, Akim Kalmış Azmettirme, s. 218-220. Neticesiz zincirleme

ortaya çıkar. Asıl azmettirenin, aracı bir başka kişiyi başarılı bir şekilde azmettirdiği, fakat faili azmettirecek olan (aracı) azmettirenin azmettirmesinin başarısız olduğu olaylarda gerçekleşir. Esasında aracı azmettiren faili bulur ve suç işleme talebini ona iletir. Ancak fail bunu reddeder veya başka bir nedenden dolayı azmettirme teşebbüs aşamasında kalır. Burada asıl azmettiren azmettirmeden değil, aracı azmettiren gibi ilgili suç tipine azmettirmeye teşebbüsten cezalandırılır. Nasıl ki zincirleme azmettirmede, asıl azmettiren azmettirmeye azmettirmeden cezalandırılır, aynı şekilde azmettirmeye teşebbüse azmettiren kişi de azmettirmeye teşebbüsten cezalandırılır. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmede asıl azmettirenin aracı azmettirenin azmettirmesi başarıya ulaşmış, aracı azmettirenin faili azmettirmesi ise başarısız olmuştur. Bu yüzden azmettirmeye teşebbüse azmettirmede hem asıl hem de aracı azmettirenin sorumluluğu için uygulanacak olan hüküm (zincirleme) azmettirmeye teşebbüsün cezalandırıldığı ACK md.30/f.1 hükmüdür.¹³⁸

Azmettirmeye azmettirmeye teşebbüsün, ACK md.30/f.1 kapsamında cezalandırılabilir bir fiil olduğu, hükmün sistematik bağlantısından hareketle azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin de evleviyet kuralı (*Erst-recht-Schluss*) gereği cezalandırılabilir olduğu ileri sürülmüştür. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilirliği, asıl azmettirenin fiili işleme tehlikesine daha da yaklaşmasıyla ön alanın cezalandırılmasının evleviyet kazandığı hususuna dayandırılır.¹³⁹ Başka bir anlatımla, azmettirmeye azmettirmeye teşebbüste failin suç işleme teklifini reddetmesi ile ortaya çıkan tehlike daha az iken, azmettirmeye teşebbüse azmettirmede bu tehlike daha fazladır.¹⁴⁰ Burada azmettirmeye azmettirmeye teşebbüstekinden daha çok cezalandırmaya layık bir durum olduğu kabul edilmektedir. Çünkü asıl azmettiren, fiilin gerçekleşmesine daha çok yaklaşır ve faili

azmettirmede, aracı azmettiren, asıl azmettiren tarafından kendisine yöneltilen bir başkasını azmettirme teklifini kabul eder ve bir başkasını azmettirmeye azmettirme konusunda ikna olur. Fakat fiili işlemekten vazgeçme veya polis tarafından yakalanma gibi nedenlerden dolayı fail fiilini teşebbüs aşamasına taşıyamaz. Bkz. Selter, s. 286; Letzgus: Vorstufen, s. 148.

¹³⁸ Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 32.

¹³⁹ Selter, s. 287; Kroß, s. 251.

¹⁴⁰ Heine/Weißer, §30, Rn. 35; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 551-552; Kroß, s. 251.

azmettirecek olan kişi de azmettirme fiilini başarılı bir şekilde ortaya koyar ve nihayetinde aracı azmettirene faili azmettirme kararını aldırır. Aracı azmettirenin azmettirmesinin teşebbüs aşamasında kalması, asıl azmettirenin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.¹⁴¹

ACK md.30/f.1’de sadece azmettirmeye teşebbüsün cezalandırıldığından hareketle azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin hükmün kapsamında cezalandırmaya layık bir fiil olup olmadığı tartışılmıştır.¹⁴² Doktrinde baskın görüş; şeriklik fiilinin konusu ile ilgili verilen kararın, şeriklik fiilinin gerçekleştirilebilirliği üzerine verilen karara denk düştüğünü ve bundan hareketle zincirleme şerikliğe teşebbüsün bu görünüş şeklinin cezalandırılması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁴³

Selter, azmettirmeye teşebbüse azmettirmede konunun bir asıl fiil değil, bir şeriklik fiili olmasının cezalandırılabilirlik noktasında yeterli bir tehlikelilik içermediğini ve azmettirme zincirindeki azmettirenlerin sayısının gelişigüzel artması durumunda hazırlık aşamasında hareketin cezalandırılabilirliğinin sınırsız bir şekilde genişlemiş olacağını ileri sürmüştür.¹⁴⁴

Dreher, azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin azmettirmeye azmettirmeye teşebbüsten farklı olmasını gerektirecek bir neden olmadığını, bundan hareketle fiili işlemeye hazır olduğunu açıklamaya ilişkin yukarıda verilen örnek olayda asıl azmettiren A’nın kasten öldürmeye azmettirmeye teşebbüsten cezalandırılabileceğini ileri sürmüştür. Azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmaya layık olduğunun ceza kanunundaki yeri ile temellendirildiği bu görüşe göre, ACK md.30/f.1’de azmettirmeye teşebbüs fiili, bağımsız bir suç tipi olarak değil, aksine cürüm niteliğinde bir fiilin genel bir görünüş şekli olarak düzenlenmiştir.¹⁴⁵

Lüthke, iştirakin ancak bir (asıl) fiile yönelik olabileceğini, şerikliğe iştirakin mümkün olmadığını ve iştirakin konusunun bir şeriklik fiili olamayacağını ileri sürmüştür.¹⁴⁶ Alman Federal Mahkemesi

¹⁴¹ Roxin, Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 32; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552.

¹⁴² Tartışma için bkz. Joecks, §30, Rn. 40, 69.

¹⁴³ Selter, s. 287. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilir olduğu hakkında bkz. Busch: Zur Teilnahme, s. 249; Kretzschmar, s. 97.

¹⁴⁴ Selter, s. 287.

¹⁴⁵ Dreher, s. 13.

¹⁴⁶ Lüthke, s. 70.

(AFM)¹⁴⁷ de eski tarihli kararlarında aynı sonuca varmıştır. AFM, ACK eski md.49a kapsamında iştirake teşebbüse şerikliğin mümkün olup olmadığı meselesini ele almış ve hükmün 1871 yılında kabul edilen asıl metninin aksine, şeriklik sorumluluğunu genişleten ve suça hazırlığı cezalandıran bir hüküm olduğundan hareketle azmettirmeye teşebbüse şerikliğin gerçekleşmeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Sadece bağımsız bir hüküm olarak düzenlenmesi durumunda bunun mümkün olabileceği neticesine ulaşan Yüksek Mahkeme'ye göre; “her kim, bir üçüncü kişide fiili işleme kararının uyandırılmasına neden olursa dolaylı olarak gerçekleşen azmettirmeye teşebbüse atfen azmettirmeye teşebbüs etmiş sayılır”¹⁴⁸ Belirtmek gerekir ki, asıl fiil gibi şeriklik fiili de, ACK md.12¹⁴⁹ anlamında cürüm niteliğinde bir fiil olup cezalandırmaya layıktır.¹⁵⁰ Diğer bir ifadeyle, şeriklik fiili de asıl fiil gibi iştirakin konusu olabilir.

Bloy, zincirleme azmettirmede, asıl azmettirenin, belirlediği aracı azmettirenin, faili azmettirsın diye azmettirmek suretiyle harekete geçirdiğini, failin etkilenmesi için asıl azmettirenin artık başka bir şey yapmasına gerek olmadığını ve azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilirliğinin hareketin haksızlığına dayandığını ileri sürmüştür.¹⁵¹

Geppert, asıl azmettirenin, aracı azmettirenin azmettirmesinin, fail üzerinde azmettirmeye teşebbüs olarak ortaya çıktığını ve fail ikna

¹⁴⁷ BGH: Bundesgerichtshof.

¹⁴⁸ BGH, Urteil vom 1.3.1960 - 5 StR 22/60; BGHSt 14, 156. Kararlar için bkz. Bkz. Selter, s. 288.

¹⁴⁹ Alman hukukunda suçlar cürüm (*Verbrechen*) ve cünha (*Vergehen*) şeklinde ayrılmıştır. Bu ayırım, ACK md.12'de düzenlenmiştir. Birinci fıkra “alt sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezası tehdidi altına alınmış hukuka aykırı fiiller” cürüm olarak, ikinci fıkra “alt sınırı bir yıldan az hapis cezası veya para cezası tehdidi altına alınmış hukuka aykırı fiiller” cünha olarak tanımlanmıştır. Üçüncü fıkra ise “genel kısımdaki hükümler gereğince veya çok ağır veya hafif haller için cezada yapılması öngörülen artırım veya indirimlerin” bu ayırım bakımından dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir.

¹⁵⁰ Klaus Letzgus: Versuch der Beteiligung, in: D. Dölling/G. Duttge/S. König/D. Rössner, [Herausgeber.] *Gesamtes Strafrecht (StGB, StPO, Nebengesetze) Hand Kommentar*, 4. Auflage, Nomos, Baden-Baden 2017, §30, Rn. 22.

¹⁵¹ Bloy, s. 287, 289.

olduğunda azmettirme zincirindeki tüm azmettirenlerin cezalandırılması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁵²

Roxin, bir taraftan azmettirmeye teşebbüs ile azmettirmeye teşebbüse azmettirme arasında bir ayrım yapmış; diğer taraftan aracı azmettirenin, failde suç kararının oluşmasına neden olmada asıl azmettirenin ikinci durumda (azmettirmeye teşebbüse azmettirmede) başarılı olduğunu, ilk durumda (azmettirmeye azmettirmeye teşebbüste) ise başarısız olduğunu ifade etmiştir. Eski ACK md.49a'nın aksine, mevcut ACK 30/f.1'in açıklığı karşısında bu iki durumun da pozitif hukuk bakımından cezalandırılabilirliği kabul edilmektedir. *Schünemann* ise en azından zincirleme azmettirmeye teşebbüsün (ilk durumun) burada cezalandırılabilir olduğunu kabul etmektedir.¹⁵³

Zincirleme azmettirmeye teşebbüsün 1975 yılından önce ACK'da açıkça cezalandırılmadığı dönemde, *Schönke/Schröder*, asıl azmettirenin ikinci azmettiren üzerindeki etkisinin başarıya ulaşması nedeniyle azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilir bir fiil olduğunu, azmettirmeye azmettirmeye teşebbüsün ise mevcut hukuk çerçevesinde cezalandırılmaz olduğunu ileri sürmüştü.¹⁵⁴

c. Azmettirmeye Teşebbüse Azmettirmeye Teşebbüs

Zincirleme azmettirmeye teşebbüs, azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüs (*versuchte Anstiftung zur versuchten Anstiftung*) şeklinde gerçekleşebilir.¹⁵⁵ Azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüsün kavramsal olarak mümkün olmadığı, azmettirme zincirinde aracı azmettirenin azmettirilmesi başarısız olmuşsa, bundan sonra aracı azmettirenin bir başkasını azmettirmesinin teşebbüsünden bahsedilemeyeceği ileri sürülmüştür.¹⁵⁶

Zincirleme azmettirmeye teşebbüsün, olsa olsa fiilin teşebbüs aşamasında kalmasının istendiği ajan provokatör durumlarında ajan provokatörün bir başkasını azmettirmesinin teşebbüs aşamasında kaldığı

¹⁵² Geppert, “§30 Abs.1 StGB”, s. 552.

¹⁵³ Bkz. aktaran Letzgus, §30, Rn. 22.

¹⁵⁴ Busch: Zur Teilnahme, s. 249.

¹⁵⁵ Schröder, s. 293.

¹⁵⁶ Lüthke, s. 74. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüsün ACK md.30/f.1 kapsamında cezalandırılabilir olduğu hakkındaki karşı görüş için bkz. aktaran Beckemper/Cornelius, §30, Rn. 12.

hallerde söz konusu olabileceği, fakat bu durumunun cezalandırılmayacağı ileri sürülmüştür. Çünkü, azmettirmeye teşebbüste de fiilin tamamlanmasının azmettirenin kastı kapsamında olması gerekir. Ajan provokatör ise fiilin tamamlanması kastıyla hareket etmemektedir.¹⁵⁷

2. Yardım Etme Bakımından Görünüş Şekilleri

Zincirleme şerikliğe teşebbüs, yardım etme bakımından üç şekilde ortaya çıkabilir: Azmettirmeye teşebbüse yardım etme, yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüse azmettirme/yardım etme.¹⁵⁸ Zincirleme şerikliğe teşebbüsün bu üç görünüş şeklinin doktrinde cezalandırılabilirliği kabul edilmemektedir. Zincirleme azmettirmeye teşebbüsün 1975 yılından önce-yasal olarak cezalandırılmadığı dönemde-azmettirmeye teşebbüse ilişkin hükmün dar yorumlanması gerektiği, söz konusu hükümde (ACK eski md.49a) tanımlanmış hazırlık hareketlerine yönelik şeriklik fiillerinin işlenmesiyle, hukuksal değerlere yönelik gerçekleşen objektif tehlikenin az olduğu ve planlanan asıl fiilin işlenmesine uzak olduğundan, bu fiillerin cezalandırmaya layık olmadığı ileri sürülmüştü.¹⁵⁹

a. Azmettirmeye Teşebbüse Yardım Etme

ACK md.30/f.1 hükmü, iştirake teşebbüs başlığı altında (zincirleme) azmettirmeye teşebbüsü düzenlemektedir. Hükmün kapsamında yardım etmeye teşebbüs cezalandırmaya layık bir fiil olarak görülmediğinden azmettirmeye teşebbüse yardım etme (*Beihilfe zur versuchten Anstiftung*) fiilinin de cezalandırılabilir olmadığı kabul edilmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Lüthke, s. 74.

¹⁵⁸ ACK md.30/f.2'de düzenlenen fiillere (cürüm işlemeye hazır olduğunu açıklama, cürüm teklifini kabul etme ve cürüm anlaşması) yardım etmenin cezalandırılmaz olduğu ve konuya ilişkin tartışma hakkında detaylı bilgi için bkz. Busch: Zur Teilnahme, s. 245, 251.

¹⁵⁹ Busch, Zur Teilnahme, s. 254-255.

¹⁶⁰ Lüthke, s. 74; Busch: Zur Teilnahme, s. 254; Vormbaum, Thomas: Versuchte Beteiligung an der Falschaussage-Zum Verhältnis der §§30 und

Kendisine yardımın gerçekleştirildiği azmettirme fiilinin teşebbüs aşamasında kalması, yani başarısız olması mümkündür. Yukarıda azmettirmeye yardım konusunda verilen kiralık katil örneğinde katilin telefon numarasını alan A'nın katili ikna faaliyetleri başarısız olursa azmettirmeye teşebbüse yardım etme söz konusu olur.¹⁶¹

Azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin cezalandırılabilirliği meselesi hem içtihatlarda hem de doktrinde tartışılmıştır. Alman Hukuku'nda, azmettirmeye teşebbüs fiili cezalandırılmasına rağmen, AFM'nin¹⁶² bir kararında belirtildiği gibi ve doktrinde baskın görüşe göre azmettirmeye teşebbüs fiiline yapılan yardım niteliğinde katkılar cezalandırılabilir değildir.¹⁶³

AFM, azmettirmeye teşebbüse ilişkin hükmün (ACK md.30/f.1) başlı başına bir tipiklik olmadığı için sadece kanunda açıkça düzenlenmesi durumunda bu tarz hazırlık hareketlerinin cezalandırılmasının mümkün olduğunu, kanun koyucunun açıkça cezasız bırakmış olduğu yardım etmeye teşebbüs gibi azmettirmeye teşebbüse yardım etme fiilinin de cezalandırmaya layık olmadığı sonucuna varmıştır.¹⁶⁴ Esasen Yüksek Mahkeme, azmettirmeye teşebbüse yardım etme fiilinin iştirakin daha uzak bir şekli olduğunu ve bundan hareketle mezkûr hükmün kapsamında cezalandırılabilir olmadığını kabul etmiştir.¹⁶⁵

Azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin yardım etmeye teşebbüs olarak cezalandırılabilir olmasına karşı olan görüşler; bu fiilin cezalandırılması durumunda, ACK md.30 kapsamında cezalandırılmayan yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılabilirliğinin gündeme

159-, in: T. Vormbaum (Herausgeber), A. Gipperich (Redaktion), *Beiträge zum Strafrecht und zur Strafrechtspolitik*, Band: 3, LIT, Berlin 2011, s. 186.

¹⁶¹ Joecks, §30, Rn. 67; Joecks/Jäger, §30, Rn. 17; Roxin: §30 StGB, s. 173-174; BGH, Urteil vom 1.3.1960-5StR 22/60.

¹⁶² BGHSt, 14, 156. Karar için bkz. Sippel, Kurt: Zur Strafbarkeit der Kettenanstiftung, 1. Auflage, Elwert, Marburg 1989, s. 93-94; Selter, s. 289, dn: 69; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552; Roxin: §30 StGB, s. 174.

¹⁶³ Lüthke, s. 58-59; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552; Joecks, §30, Rn. 67; BGH, Urteil vom 1.3.1960-5StR 22/60. Tartışma için bkz. Schröder, s. 293.

¹⁶⁴ BGHSt 1960, 1165. AFM'nin görüşü için bkz. aktaranlar Roxin: Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 33; Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552; Selter, s. 289; Roxin: §30 StGB, s. 174.

¹⁶⁵ BGHSt 1960, 1164. Bkz. aktaran Sippel, s. 94.

gelebileceğini ve bunun haksız bir neticenin ortaya çıkmasına neden olacağını ileri sürmüşlerdir. Karşı görüşe göre, azmettirmeye teşebbüse ilişkin gerek eski gerek mevcut hükümde sadece azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilir olduğu ve bunun mefhumu muhalifinden yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılmaz olduğu kabul edilmiştir. Yardım etme hareketi, asıl fiil teşebbüs aşamasına varmadığı sürece mevcut ACK md.30 kapsamında cezalandırılmadığı gibi, aynı şekilde azmettirmeye teşebbüse yardım edenin bu yardım fiili de cezalandırılabilir değildir.¹⁶⁶

Roxin'e göre, ceza kanunun özel kısmında yardım etme fiili, bağımsız hazırlık hareketi çerçevesinde cezalandırılıyorsa bu, kanun koyucunun açık düzenlemesinden kaynaklanır. Kanun koyucu, ACK md.30/f.1'de zincirleme azmettirmeye teşebbüsü açıkça hüküm altına almıştır. Bundan hareketle azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin de açıkça düzenlenmesi gerekir. Bu şekilde Roxin'e göre, yardım etmeye teşebbüs cezalandırılmıyorsa mantığa uygun olarak azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin de cezalandırılmaması gerekir. Yardım etme fiilinin, yardım etmeye teşebbüs kapsamında cezalandırılmaması karşısında, azmettirmeye teşebbüse yardım etme kapsamında cezalandırılabilir kılınması kanun koyucunun takdirinde olan bir meseledir. Kısacası, hazırlık hareketleri aşamasında gerçekleştirilen yardım etme fiilinin, kanunda ayrıca bir hüküm yoksa cezalandırılmaması gerekir.¹⁶⁷

Selter gerek şekilsel anlamda gerekse maddi anlamda olsun azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin cezalandırılmaması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁶⁸

Azınlıkta kalan bir görüş ise, azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin cezalandırılabilir olduğunu kabul etmektedir.¹⁶⁹ Örneğin, B, işleyeceği hırsızlık suçu için A'ya aracını verir. Ancak A, hırsızlık suçunu işlemez. Bu durumda B, ACK md.30 kapsamında yardım etmeye teşebbüsten cezalandırılmaz. Ancak C, A'yı hırsızlık suçunu işlemeye ikna etse ve bunun için B fedakârlık yapıp aracını vermesine rağmen bu suç A'nın kabul etmemesi nedeniyle işlenmezse bu görüşe göre B'nin

¹⁶⁶ Bkz. aktaran Selter, s. 290.

¹⁶⁷ Roxin, Allgemeiner Teil II, §28, Rn. 35; Roxin: §30 StGB, s. 174.

¹⁶⁸ Selter, s. 290.

¹⁶⁹ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552; Selter, s. 289; Joecks, §30, Rn. 67.

azmettirmeye teşebbüse yardım etmeden sorumlu tutulması mümkündür.¹⁷⁰

Ceza kanunun özel kısmında bağımsız olarak cezalandırılan çok sayıda hazırlık hareketinin olduğunu ve bu hazırlık hareketlerinin çoğunda yardım etmenin cezalandırıldığını belirten *Dreher*; kanunda yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılmamasının azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin cezalandırılmaması için bir argüman olamayacağını ve yardım etmeye teşebbüsün ceza hukukunda önemsiz bir fiil olduğunu, fakat azmettirmeye teşebbüse yardım etmede cezalandırılabilir bir yardım fiilinin varlığının kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁷¹

Ayrıca azmettirmeye teşebbüse yardım etmenin, ACK md.30'un özel bir görünüş şekli olarak md.159'da düzenlenen gerçek dışı beyanda bulunmaya azmettirmeye teşebbüs kapsamında cezalandırılmaması gerektiği hem içtihatlarda hem de doktrinde baskın görüş olarak kabul edilmektedir.¹⁷² Bunun dışında, doktrinde tartışma konusu çok yapılmayan azmettirmeye teşebbüse yardım etmeye teşebbüsün evleviyet kuralı gereği md.159 çerçevesinde cezalandırılmaması gerektiği sonucuna varılmıştır.¹⁷³

b. Yardım Etmeye Azmettirmeye Teşebbüs

Yardım etmeye azmettirme konusunda daha önce belirtildiği gibi yardım etmeye azmettirilenin cezalandırılabilmesi, yardım etmeye azmettirilen kişinin asıl faile yardım etmeye yönelik icra hareketlerine başlamasına bağlıdır.¹⁷⁴ A'nın B'yi C'nin işleyeceği hırsızlık suçuna yardım etmeye azmettirdiği olayda B, A'nın bu davetini kabul etmezse

¹⁷⁰ Selter, s. 289.

¹⁷¹ Roxin: Allgemeiner Teil III, §28, Rn. 34. *Dreher*'in görüşü hakkında daha fazla bilgi için bkz. aktaran Selter, s. 290; Roxin: §30 StGB, s. 174; Lüthke, s. 64-66.

¹⁷² Sickor, Jens Andreas: Die Strafbarkeit der Teilnahme an der versuchten Anstiftung zur uneidlichen Falschaussage (§159 StGB), Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 2, Volumen: 123 Jahrgang: 2011, s. 287-288; BGHSt 1960, 1165.

¹⁷³ Sickor, s. 289.

¹⁷⁴ Özkan, s. 197.

yardım etmeye azmettirme fiili başarısız olur ve yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs söz konusu olur.

Yardım etmeye teşebbüs ACK md.30 kapsamında cezalandırılabilir olmadığı için yardım etme fiiline azmettirmeye teşebbüsün (*versuchte Anstiftung zur Behilfe*) de cezalandırmaya layık olmadığı ileri sürülmüştür.¹⁷⁵

Yardım etmeye teşebbüsün cezalandırılabilir olmaması karşısında yardım etmeye azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasının hakkaniyete uygun olmadığı ileri sürülmüştür. Örneğin, gerçekleştirilecek bir banka soygununda bankanın yanındaki postanenin yanında bir gözcünün bulundurulması amacıyla bir kimsenin yardım etmeye azmettirildiği bir olayda banka soygunu gerçekleştiğinde gözcü yardım etmeden cezalandırılır. Ancak yardım etmeye azmettirilen gözcünün, cesareti kırılma ve yardım etmekten vazgeçse örneğin hafta sonu loto oyununu oynamayı tercih etse ve yardım etmeye azmettirmeyi kabul etmezse eğer, bu durumda yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs, (manevi) yardım etmeye teşebbüs olarak ortaya çıkar. Zincirleme azmettirmeye teşebbüste, nasıl ki asıl azmettirenin talimatlarının fail üzerinde hiçbir etkisi olmadığından asıl azmettiren ile fail arasında aracılık ilişkisinin kurulması başarısız olur, aynı şekilde yardım etmeye azmettirmeye teşebbüste de durum bu şekilde gerçekleşir.¹⁷⁶

c. Yardım Etmeye Teşebbüse Azmettirme/Yardım Etme

Alman Hukuku'nda yardım etmeye teşebbüs cezalandırılmadığından yardım etmeye teşebbüse azmettirme (*Anstiftung zur versuchten Beihilfe*) fiili de cezalandırmaya layık görülmemiştir.¹⁷⁷ Aynı şekilde, yardım etmeye teşebbüse yardım etme (*Beihilfe zur versuchten Beihilfe*) fiilinin cezalandırılabilirliği kabul edilmemektedir.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Geppert: §30 Abs.1 StGB, s. 552; Fischer, §30, Rn. 8; Vormbaum, s. 186.

¹⁷⁶ Selter, s. 290-291. Yardım etmeye azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılabilir olmadığı hakkında bkz. Heine/Weißer, §30, Rn. 34.

¹⁷⁷ Vormbaum, s. 186.

¹⁷⁸ Joecks, §30, Rn. 67.

IV. SONUÇ

Çalışmada, her şeyden önce meselenin temelini oluşturan şeriklik ve görünüş şekillerinden kısaca bahsedilmiş ve mevcut TCK'nın iştirak sistemi Alman hukukuyla mukayeseli bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu temelden hareketle, zincirleme şeriklik ve onun görünüş şekilleri incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmı zincirleme şerikliğin teşebbüsüne ayrılmıştır. Bu başlık altında Alman hukuku çerçevesinde azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüs fiillerinin cezalandırmaya layık olup olmadığı araştırılmış ve nihayetinde birincisinin cezalandırılabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Yardım etmeye teşebbüsün ise cezalandırılmaz olduğu, çünkü bu fiilin cezalandırılmasının ceza hukukunun görev alanının dışına çıkmak olduğu ve cezalandırılabilirlik alanını genişleteceği kanaatine varılmıştır. Son olarak, zincirleme şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri incelenmiş ve hepsinin ACK md.30 kapsamında cezalandırılabilir olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın yukarıda ortaya konulan bu gidişatı çerçevesinde, zincirleme şerikliğin ve zincirleme şerikliğe teşebbüsün görünüş şekilleri ve bunların ceza hukukunda cezalandırmaya layık olup olmadığı meselesi, Alman hukuku perspektifinden gerek normatif gerekse doktrin ve içtihatlardaki durumu göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Bunun yanında, TCK ve doktrindeki durum dikkate alınarak, Türk hukuku açısından da hukuki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Asıl fiilin işlenmesinden önce, birden fazla kişi, doğrudan doğruya faile yönelik değil de bir başka şerike yönelmek suretiyle şeriklik fiilini işlerse zincirleme şeriklikten bahsedilir. Zincirleme şeriklik, çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Bir azmettiren, doğrudan doğruya faili değil, faili azmettirmeye bir başkasını azmettirebilir veya faili azmettirecek bir kimseye yardım edilebilir. Faile yardım etmesi için bir kimsenin azmettirilmesi mümkün olduğu gibi, faile yardım edecek olana yardım şeklinde katkının gerçekleşmesi de mümkündür. Zincirleme şerikliğin bu durumlarda cezalandırılabilmesi, fail tarafından en azından teşebbüs aşamasına ulaşmış bir haksızlığın işlenmesine bağlıdır. Asıl haksızlığın işlenmediği bir durumda, şerikliğin kural olarak cezalandırılabilmesi mümkün değildir. Aynı durum, zincirleme şeriklik için de geçerlidir.

Zincirleme şerikliğe teşebbüs; azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs, azmettirmeye teşebbüse azmettirme, azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüs olmak üzere azmettirme bakımından çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Azmettirmeye azmettirmeye teşebbüste failin

azmettirilmesi aşamasına geçilmeden aracı azmettirmede süreç biter ve azmettirme sürecinde bir başarısızlık gerçekleşir. Aracı azmettiren, hali hazırda faili azmettirme kararını almış olabileceği gibi, asıl azmettirenin azmettirme teklifini reddetmiş de olabilir. Azmettirmeye teşebbüse azmettirmede ise asıl azmettiren, aracı azmettirenin faili azmettirme konusunda ikna etmede başarılı olur ve fakat aracı azmettirenin faili azmettirmesi başarısız olur. Bu, azmettirmenin başarısız olmasının azmettirme zincirindeki aracı azmettirenin kaynaklanması anlamına gelir. Zincirdeki asıl azmettirenin talimatları üzerine harekete geçen aracı azmettiren, faili azmettirmeye teşebbüs eder, fakat failin fiili en azından teşebbüs aşamasına varmadığından azmettirme başarısız/akim kalmış olur. Bu aşamada fail, aracı azmettirenin suç teklifini reddedebilir veya teklifi kabul etmesine rağmen hiç harekete geçmeyebilir. Doktrinde baskın görüşe göre, azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs ve azmettirmeye teşebbüse azmettirme fiillerinin zincirleme azmettirmeye teşebbüsün görünüş şekilleri olarak ACK md.30/f.1 kapsamında cezalandırılabilirliği mümkündür. Bununla birlikte azmettirmeye teşebbüse azmettirmeye teşebbüsün kavramsal olarak gerçekleşmeyeceği kabul edilmektedir.

Zincirleme şerikliğe teşebbüs; azmettirmeye teşebbüse yardım etme, yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüse azmettirme/yardım etme olmak üzere yardım etme bakımından çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Kendisine yardım edilen azmettirenin azmettirmesinin teşebbüs aşamasında kalması mümkündür. Alman hukukunda baskın görüş, bu fiilin ACK md.30/f.1 kapsamında cezalandırılabilir olmadığı yönündedir. Söz konusu hüküm kapsamında, yardım etmeye teşebbüs fiili cezalandırılmadığı için ne yardım etmeye azmettirmeye teşebbüs ne de yardım etmeye teşebbüse azmettirme/yardım etmenin cezalandırılması mümkündür.

Azmettirmeye teşebbüs ve yardım etmeye teşebbüs, TCK'da cezalandırılmadığı için Türk hukukunda azmettirme ve yardım etme bakımından zincirleme şerikliğin görünüş şekillerinin cezalandırılabilirliği meselesine ilişkin bir değerlendirme yapmak mümkün gözükmemektedir. TCK'da azmettirmeye teşebbüsün cezalandırılmasına yönelik muhtemel bir hükmün kapsamında, Alman hukukunda olduğu gibi azmettirmeye azmettirmeye teşebbüs ve azmettirmeye teşebbüse azmettirmenin cezalandırılabilir olduğu, diğer görünüş şekillerinin ise cezalandırılmaz olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler:

AKBULUT, Berrin: Bağlılık Kuralı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 167-212.

ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/ALŞAHİN, Mehmet Emin/ÇAKIR Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.

AYDIN, Devrim: Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.

BAUR, Peter Paul: Die Anstiftung: Art. 24 des Schweizerischen Strafgesetzbuches, P.G. Keller, Winterthur 1962.

BECKEMPER, Katharina/CORNELIUS, Kai: Versuch der Beteiligung (§30), in: Bernd von Heintschel-Heinegg [Herausgeber], Kommentar Strafgesetzbuch, 3. Auflage, C. H. Beck, München 2018.

BLOY, Rene: Grund und Grenzen der Strafbarkeit der misslungenen Anstiftung, Juristische Rundschau, Heft: 12, Jahrgang: 1992, s. 493-497.

BOCK, Dennis: Grundwissen zur Anstiftung (§26 StGB), Juristische Arbeitsblätter, Jahrgang: 2007, s. 599-604.

BUSCH, Jost.-Dietrich: Die Teilnahme an der Versuchten Anstiftung, Neue Juristische Wochenschrift, Heft: 2, Jahrgang: 1959, s. 1119-1121.

BUSCH, Jost.-Dietrich: Die Strafbarkeit der Erfolglosen Teilnahme und die Gesichte des 49a StGB, (Rechts und Staatswissenschaftlichen Fakultät zu Marburg) Marburg 1964.

BUSCH, Richard: Zur Teilnahme an den Handlungen des § 49a StGB, Festschrift für Reinhart Maurach, (Herausgeber: Fredrich Christian Schröder/Heinz Zipf), C. F. Müller, Karlsruhe, 1972.

CAMARGO, Beatriz Correa: Der Anstiftungsversuch im Deutschen Strafrecht, Revista da Faculdade de Direito da Universidade de São Paulo, v. 110, 2015, s. 733-763.

ÇELEN, Ömer: Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail-Yardım Eden Ayrımı), Adalet Yayınevi, Ankara 2020.

- DEMİRBAŞ, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- DEMİREL, Muhammed/KARTAL, Melik: Ceza Hukukunda Suça Azmettirme Hareketi: Suça Sevk Etme, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan), Cilt: 21, Sayı: Özel, Yıl: 2019, s. 457-490.
- DEMİREL, Muhammed: Suça İştirakte Bağlılık Kuralı, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- DESSECKER, Axel: Im Vorfeld eines Verbrechens (die Handlungsmodalitäten des §30 StGB), Juristische Arbeitsblätter, 2005, s. 549-554.
- DEVELLİOĞLU, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 20. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2003.
- DEVİRİN, Şinasi Z.: Ceza Hukuku, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1946.
- DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN Sair: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt II, 11. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1997.
- DREHER Eduard: Grundsätze und Probleme des §49a StGB, Goltdammer’s Archiv für Strafrecht, Jahrgang: 1954, s. 11-22.
- DURL, Robert: Kettenbeteiligungsversuch (Der Versuch mittelbarer Beteiligung am Straftaten), Österreich, Wien 2019.
- EISELE, Jörg: Strafrecht AT (Versuchte Anstiftung zu einem Verbrechen gegenüber einem verdeckten Ermittler), Juristische Schulung, Jahrgang: 2019, s. 1028-1030.
- EREM, Faruk: Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Cilt: I, 11. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976.
- EVİK, Vesile Sonay: Suça İştirakte Yardım Edenin Ceza Sorumluluğu, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.
- FISCHER, Thomas: Kommentar Strafgesetzbuch, 66. Auflage, C. H. Beck, München 2019.
- FOSTER, Nigel/SULE, Satish: German Legal System and Law, 4th Edition, Oxpord University Press, New York, 2010.
- FRISTER, Helmut: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, C. H. Beck , Münschen 2018.

- GEPPERT, Klaus: Die Anstiftung (§26 StGB), Juristische Ausbildung, Heft: 6, Jahrgang: 1997, s. 299-305.
- GEPPERT, Klaus: Die versuchte Anstiftung (§30 Abs.1 StGB), Juristische Ausbildung, Heft: 10, Jahrgang: 1997, s. 546-553.
- GRABOW, Stefan: Die Sukzessive Anstiftung, Juristische Ausbildung, Heft: 6, Jahrgang: 2009, s. 408-412.
- HACİFAZLIOĞLU, Ali: Teori ve Uygulamada Suça İştirak, 1. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2014.
- HAFİZOĞULLARI, Zeki/ÖZEN, Muharrem: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2012.
- HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 27. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- HAKERİ, Hakan: Yeni Türk Ceza Kanunu'nda İştirak, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 2006, s. 75-109.
- HECKER, Bernd: Strafbare Beihilfe zur Anstiftung?, Zeitschrift für das Juristische Studium Heft: 4, Jahrgang: 2012, s. 485-490.
- HEGHMANN, Michael: Überlegungen zum Unrecht von Beihilfe und Anstiftung, Goldammer's Archiv für Strafrecht, 2000, s. 473-489.
- HEINE, Günter/WEIßER Bettina: Anstiftung (§26), in: A. Schönke/H. Schröder, Kommentar zum Strafgesetzbuch, 30. Auflage, C. H. Beck, München 2019.
- HEINE, Günter/WEIßER Bettina: Beihilfe (§27), in: A. Schönke/H. Schröder, Kommentar zum Strafgesetzbuch, 30. Auflage, C. H. Beck, München 2019.
- HEINRICH, Bernd: Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, W. Kohlhammer, Stuttgart 2019.
- HILGENDORF, Eric/VALERIUS, Brian: Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, C. H. Beck, München, 2015.
- HIRSCH, Hans Joachim: Strafrechtliche Probleme, Band II, Duncker & Humblot, Berlin 2009.
- İÇEL, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2014.

- İNCİ, Zekiye Özen, Alman Ceza Kanunu md.30/f.1 Perspektifinde Ceza Hukukunda Azmettirmeye Teşebbüs (Sonuçsuz Kalan Azmettirme), Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, Yıl: 2020, s. 913-980.
- JÄGER, Christian: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band I (§1-37), 3. Auflage, C. H. Beck, München 2017.
- JAKOBS, Günther: Kriminalisierung im Vorfeld einer Rechtsgutsverletzung, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 97/4, Jahrgang: 1985, s. 751-785.
- JOECKS, Wolfgang/JÄGER Christian: Studienkommentar (StGB), 12. Auflage, C. H. Beck, München 2018.
- JOECKS, Wolfgang: Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band I (§1-37), 3. Auflage, C. H. Beck, München 2017.
- KAPUSUZUOĞLU, Beril Taşkın: Suça İştirakte Bağlılık Kuralı, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- KEILER, Johannes/ROEF, David: Forms of Participation, in: J. Keiler/D. Roef (editors), Comparative Concepts of Criminal Law, 2nd Edition, Intersentia, Cambridge/Antwerp/Portland, 2016, s. 203-234.
- KEILER, Johannes: Actus Reus and Participation in: European Criminal Law, Intersentia, United Kingdom, 2012.
- KINDHÄUSER, Urs: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Nomos, Baden-Baden 2017.
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 15. Baskı, Ankara 2022.
- KOCH, Arnd/WIRTH Katrin: Grundfälle zur Anstiftung, Juristische Schulung, Jahrgang: 2010, s. 203-209.
- KÖHLER, Michael: Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Kapitel, Springer, Hamburg 1997.
- KRELL, Paul: Die Kettenanstiftung Juristische Ausbildung, Heft: 7, Jahrgang: 2011, s. 499-503.
- KRETSCHMER, Joachim: Anforderungen an versuchte Anstiftung, Neue Zeitschrift für Strafrecht, Jahrgang: 1998, s. 401-403.

- KRETZSCHMAR, Lutz: Die versuchte Teilnahme im Geltenden und zukünftigen Recht, Justus-Liebig-Universität, Giessen 1975.
- KREY, Volker/ESSER Robert: Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, Kohlhammer, Stuttgart 2016.
- KROß, Antje: Die versuchte Kettenanstiftung und der Rücktritt der an ihr Beteiligten, Juristische Ausbildung, s. 250-255.
- KÜHL, Kristian: Grundfälle zu Vorbereitung, Versuch, Vollendung und Beendigung, Juristische Schulung, Heft: 12, Jahrgang: 1979, s. 874-877.
- KÜHL, Kristian: Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Frans Vahlen, München 2017.
- KÜHL, Kristian: Versuch der Beteiligung (§30), in: K. Lackner/K. Kühl/M. Heger; [fortgeführt], Kommentar Strafgesetzbuch, 29. Auflage, C. H. Beck, München 2018.
- KÜPPER, Georg: Besondere Erscheinungsformen der Anstiftung, Juristische Schulung, Heft: 1, Jahrgang: 1996, s. 23-25.
- LETZGUS, Klaus: Versuch der Beteiligung (§30), in: D. Dölling/G. Duttge/S. König/D. Rössner, [Herausgeber] *Gesamtes Strafrecht (StGB, StPO, Nebengesetze) Hand Kommentar*, 4. Auflage, Nomos, Baden-Baden 2017.
- LETZGUS, Klaus: Vorstufen der Beteiligung, Duncker & Humblot, Berlin 1972.
- LÜTHKE, Albrecht: Wesen und Bedeutung des §49a StGB im Rahmen der Teilnahmelehre, Hamburg 1963.
- MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/KARADENİZ, Serra: Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, 1. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2017.
- MAHMUTOĞLU, Fatih Selami: Kusurluluk Prensibi Açısından Azmettirenin Ceza Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXIII, Sayı: 1-2, Yıl: 2005, s. 57-112.
- MAJNO: Ceza Kanunu Şerhi (Türk ve İtalyan Ceza Kanunları), Cilt: I, Yargıtay Yayınları, Ankara 1977.
- MAURACH, Reinhart/GÖSSEL, Karl Heinz/ZİPF, Heinz: Strafrecht Allgemeiner Teil, Teilband II, 5. Auflage, C. F. Müller, Heidelberg 1978.

- MURMANN, Uwe: Versuch der Beteiligung (§30), in: H. Satzger/W. Schluckebier/G. Windmaier, [Herausgeber], Kommentar zum Strafgesetzbuch, 4. Auflage, Carl Heymanns, Cologne 2018.
- ÖNOK, R. Murat: Criminal Law, in: T. Ansay/D. Wallace Jr (editors), Introduction to Turkish Law, 6th Edition, The Netherlands 2011, s. 175-212.
- ÖNOK, R. Murat: Turkey, in: A. Reed/M. Bohlander (editors), Participation in: Crime (Domestic and Comparative Perspectives), Hart Publishing, 1st Edition, Oxford/Portland 2013, s. 398-412.
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAŞIZ, Pınar: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- ÖZGENÇ, İzzet: Suça İştirakin Hukuki Esası ve Faillik, 1.Baskı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği, İstanbul 1996.
- ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler), 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.
- ÖZKAN, Halid: Ceza Hukukunda Azmettirme, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Konya 2013.
- ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- PICOTTI, Lorenzo: Expanding Forms of Preparation And Participation (Section I – General Criminal Law: General report, XVIII International Congress of Penal Law), International Review of Penal Law (IRPL), Volume: 78, Issue: 3-4, 5-8 September 2007, s. 405-452.
- PUTZKE, Holm: Der strafbare Versuch, Juristische Schulung, Jahrgang: 2009, s. 1083-1087.
- RENGIER, Rudolf: Strafrecht Allgemeiner Teil, 11. Auflage, C. H. Beck, München 2019.
- RINCEANU, Johanna: Germany, in: L. Peters (editor), Acting Together in Crime (A Comparative Analysis of Joint Perpatrion of and

Assistance to Criminal Offences under French, German, Austrian and Italian Criminal Law in Light of Five Dutch Supreme Court Cases), Eleven International Publishing, The Hague 2018, s. 103-111.

ROGALL, Klaus: Bemerkung zum Versuch der Beteiligung, Paeffgen/Böse/Kindhäuser (Herausgeber), Strafrechtswissenschaft als Analyse und Konstruktion. Festschrift für Ingeborg Puppe, Duncker & Humblot, Berlin 2010, s. 859-885.

ROXIN, Claus: Die Strafbarkeit von Vorstufen der Beteiligung (§30 StGB), Juristische Arbeitsblätter, Heft: 4, Jahrgang: 1979, s. 169-175.

ROXIN, Claus: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band II (Besondere Erscheinungsformen der Straftat), C. H. Beck, München 2003.

SATZGER, Helmut: Der >>omnido facturus<<-und das, was man in jedem Fall dazu wissen muss!, Juristische Ausbildung, Heft: 10, Jahrgang: 2017, s. 1169-1182.

SATZGER, Helmut: Teilnehmerstrafbarkeit und >>Doppelvorsatz<<, Juristische Ausbildung, Heft: 7, Jahrgang: 2008, s. 514-523.

SCHMIDT, Rolf: Strafrecht Allgemeiner Teil (Grundlagen der Strafbarkeit; Auf Baud es strafrechtlichen Gutachtens), 14. Auflage, R.S, Grasberg bei Btmen 2015.

SCHNEIDER, Wilhelm-Friedrich: Strafrecht AT (Fälle), 8. Auflage, Alpmann Schmidt, Münster 2019.

SCHROEDER, Friedrich-Christian: Die Anstiftung als Erfolgdelikt, Goldammer's Archiv für Strafrecht, 2016, s. 65-72.

SCHRÖDER, Horst: Grundprobleme des §49a StGB, Juristische Schulung, Heft: 7, Jahrgang: 1967, s. 289-295.

SCHUMANN Heribert: Criminal Law, in Reimann, M./Zekoll, J. Introduction to German Law, Kluwer Law International B.V., 2nd Edition, Münschen 2005, s. 387-418.

SELTHER, Susanne: Kettenanstiftung und Kettenbeihilfe, LIT, Berlin 2008.

SICKOR, Jens Andreas: Die Strafbarkeit der Teilnahme an der versuchten Anstiftung zur uneidlichen Falschaussage (§159

Alman Hukuku Çerçevesinde Ceza Hukukunda Zincirleme Şerikliğın ve Zincirleme Şerikliğe Teşebbüsün (Akım Kalmış Zincirleme Şerikliğın) Görünüş Şekilleri

StGB), Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 2, Volumen: 123 Jahrgang: 2011, s. 284-312.

SIPPEL, Kurt: Zur Strafbarkeit der Kettenanstiftung, 1. Auflage, Elwert, Marburg 1989.

SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

STRATENWERTH, Günter/KUHLEN, Lothar: Strafrecht Allgemeiner Teil (Die Straftat), 6. Auflage, Franz Vahlen, München 2011.

TANER, Tahir: Ceza Hukuku Umumi Kısım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949.

THALHEIMER, Karol: Die Vorfeldstrafbarkeit nach §30, 31 StGB, 1. Auflage, Peter Lang, Frankfurt am Main 2008.

TOKDEMİR, Sercan (çeviren): 22.10.1991 tarihli ve 1 Ws sayılı Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararı (Zincirleme Azmettirmeye Teşebbüste Azmettirilen Fiilin Yeterince Somutlaştırılması), YBHD- (Prof. Dr. M. Fatih Uşan’a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı), Sayı: 2022/2, Yıl: 7, s. 1777-1785.

TOKDEMİR, Sercan (çeviren): Akım Kalmış Azmettirmede Cezai Sorumluluğun İlke ve Sınırları-Aynı Zamanda Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesinin Kararının Tartışılması (OLG Hamm V. 22.10.1991 - L Ws 249/91)-, ERÜHFD, C. XIX, S. 2, 2024, s. 1133-1155.

TOKDEMİR, Sercan: Ceza Hukukunda Akım Kalmış Azmettirme, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

TOKDEMİR, Sercan: Ceza Hukukunda Zincirleme Azmettirmeye Teşebbüs (Akım Kalmış Zincirleme Azmettirme), TOGÜHFD, C. I, S.1, s. 23-74.

TULAY, Muhammed Emre: Kriminelle Vereinigungen im deutschen Strafrecht im Vergleich zum türkischen Strafrecht unter besonderer Berücksichtigung der Beteiligungsdogmatik, 1. Auflage, Felix, Holzkirchen/Obb. 2017.

VOGLER, Theo: Versuch und Rücktritt bei der Beteiligung mehrerer an der Straftat, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Heft: 98/2, Jahrgang: 1986.

VORMBAUM, Thomas: Versuchte Beteiligung an der Falschaussage-
Zum Verhältnis der §§30 und 159-, in: T. Vormbaum
(Herausgeber), A. Gipperich (Redaktion), *Beiträge zum
Strafrecht und zur Strafrechtspolitik*, Band: 3, LIT, Berlin 2011,
s. 169-188.

WESSELS, Johannes/BEULKE Werner/SATZGER Helmut: *Strafrecht
Allgemeiner Teil*, 48. Auflage C. F. Müller, Heidelberg, 2018.

YEKEBAŞ, Vehbi: Suçun ve Suçlunun Taaddüdü ve Cürme İştirak, *Yeni
Cezaevi Matbaası*, Ankara 1952.

YENİSEY, Feridun/PLAGEMANN Gottfried: *Alman Ceza Kanunu
Strafgesetzbuch (StGB)*, 1. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2009.

YOUNGS, Rymond: *Source Book on German Law*, 2nd Edition, Taylor
& Francis Ltd, Australia 2002.

ZAFER, Hamide: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (TCK m.1-75), 7.
Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2019, s. 532.

ZIPF, Heinz: Probleme der versuchte Bestimmung zu einer Straftat,
Österreichische Richterzeitung, No: 7/8, Jahrgang: Juli-August
1980, s. 141-147.

Alman Mahkeme Kararları:

LG Bad Kreuznach: BGH, Urteil vom 24.01.2003 – 2 StR 215/02.

LG Berlin: BGH, Urteil vom 1.3.1960 - 5 StR 22/60, *Neue Juristische
Wochenschrift*, 1960, 1164; *Neue Juristische Wochenschrift*
7/1960.

LG Dortmund: BGH, 30.04.2009-4 StR 60/09.

LG Frankfurt am Main: BGH, Urteil vom 29.10.1997-2 StR 239/97.

LG Zweibrücken: Urteil vom 17.12.2001-4024 Js 4536/01: Versuchte
Anstiftung-Bestimmtheit der Haupttat, *Neue Zeitschrift für
Strafrecht Rechtsprechungsreport*, 2002, s. 136.

OLG Bamberg, Urteil vom 02.05.2006, 2Ss 73/05, *Neue Juristische
Wochenschrift* 2006, 2935.

OLG Hamm, Urteil vom 22.10.1991–1 Ws 249/91, 18.

BGHSt: 14, 156; BGHSt: 1960, 1164, 1165; BGHSt: 6, 359.

Yargıtay Kararları:

YCD, T. 07. 04. 2004, E. 318, K. 1118.

YCD, T. 4.10.2005, E. 2005/369 K. 2005/2680.

YCD, T. 12.03.2007 E. 4188/K.1380.

YCD, T. 5.7.2011, E. 2011/1111 K. 2011/4289.

YCGK, T. 6.3.2012, E. 2011/1-345 K. 2012/73.

Kanunlar:

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (deutsche StPO) [in der Fassung der Bekanntmachung vom 07.04.1987, BGBl. I S. 1704, ber. S. 1319-].

15.05.1871 tarihli Alman Ceza Kanunu (deutsches StGB) [RG. 13.11.1998-yeniden ilan tarihi].

01.03.1926 tarihli, 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu (ETCK), RG. 13.03.1926/320.

26.09.2004 tarihli, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu (YTCK), RG. 12.10.2004/25611.

İnternet Kaynakları:

<https://beck-online.beck.de/Bcid/Y-300-Z-BECKRS-B-1991-N-00345>.

<https://dejure.org/gesetze/StPO/264.html> (14.07.2022).

<https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/09/4-60-09.php> (12.02.2022).

<https://www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/country/48/Sweden/show> (28.11.2018).

<https://www.refworld.org/docid/3ae6b5bf0.html> (03.01.2020).